

ELANUL

Nr. 112
IUNIE
2011

REVISTĂ DE CULTURĂ EDITATĂ DE ASOCIAȚIA CULTURALĂ „ACADEMIA RURALĂ ELANUL”
DIN GIURCANI, COMUNA GĂGEȘTI, JUDEȚUL VASLUI

70 de ani de la începutul luptelor pentru eliberarea Basarabiei și Bucovinei

*Sfințenia unui Război
Ostași! Vă ordon! Treceți Prutul!*
(Ion Antonescu, 22 iunie 1941)

Dan RAVARU

Detașamente române forțează Prutul

Ca orice moment crucial al istoriei naționale, 22 iunie 1941 este obiectul unor interpretări și controverse dintre cele mai diversificate. Ele oscilează între două extreme: atașamentul afectiv bazat pe cunoașterea directă a evenimentelor, atât prin tradiții de familie, cât și prin analiza documentelor, și, cealaltă tendință, prin care se urmărește demonizarea românilor, a faptelor și credințelor care i-au călăuzit. Ultima atitudine s-a conturat mai întâi ca servilism îngenunchiat al unor jalnici istorici români față de ocupanții sovietici, actualmente servilismul acestora, dintr-o nouă generație, devenind multilateral dezvoltat, în slujba oricui este dispus să înjure România.

- continuare în pagina 7 -

Din moștenirea familiei Miclescu. Boierii de la Gugești

Lucian-Valeriu LEFTER

Gloria lumii de odinioară se stinge sub ochii noștri, în locuri uitate și zidiri părăsite. Din măreția boierilor de altădată au rămas ctitorii și amintiri. Alcătuirile din piatră au păstrat parfumul și iluzia unui timp pierdut. Conacele bătrânilor boieri stau să se dărâme. Simboluri ale identității și istoriei românești, precum la Solești, se află în pragul unei morți iminente, ca semn al uitării identitare. Străfulgerări răsar din catafalcul vremii să ne trezească, din când în când, din amorțirea cotidiană. Deocamdată, între dealurile și pădurile Vasluiului vechi zidiri mai amintesc de acele vremuri.

* - continuare în pagina 4 -

Conacul Gugești, sediu de colhoz

Câteva monede din două colecții bârlădene

Sorin LANGU, Cristian ONEL

În colecțiile multor particulari din întreaga lume se află foarte multe monede, mai mult sau mai puțin importante din punct de vedere numismatic. Introducerea lor în circuitul științific este necesară, deși sunt destule cazuri în care astfel de monede au produs confuzii.¹ Monedele pe care le prezentăm în continuare fac parte din colecția profesorului Costel Giurcanu și a profesorului Marian Bolom, proveniența fiind, în toate cazurile zona orașului Bârlad.²

Câteva precizări: nouă ne-au fost accesibile doar prin intermediul fotografiilor, din descrierea monedelor lipsind orice dată metrologică. Lotul de monede este eterogen: monede antice și medievale.

- continuare în pagina 2 -

Câteva monede din două colecții bârlădene

- urmare din pagina 1 -

AE. Sestert Filip Arabul (244 – 249). Atelier probabil Sarmisegetusa. Anii iulie 247- iulie 248. An II. Tip B³. Colecție C.Giurcanu.

AR. Trojak. Polonia.. Sigismund III Wasa (1587-1632). Atelier Olkusz. Jan Firlej, mare vistiernic al Poloniei, 1590 - 1609. Anul 1594.⁷ Colecție C.Giurcanu.

AR. Trojak. Polonia. Ștefan Bathory (1576 -1587). Atelier Olkusz (semn monetar pe revers – Przegonia. Georg Hose, șeful monetăriei din oraș. Anul 1585.⁴ Ciupită în două locuri. Colecție C.Giurcanu.

AR. Trojak. Polonia. Litwa. Sigismund III Wasa (1587-1632). Atelier Wilna (semn monetar pe revers – Syrokomla: Dimitri Chalecki, vistiernic al Lituaniei, 1590 - 1598). Anul 1595.⁸ Perforată rotund. Colecție M.Bolum.

AR. Trojak. Polonia. Ștefan Bathory (1576 -1587). Atelier Riga (semn monetar pe revers). Hermann Wulff, șeful monetăriei (1571-1586). Anul 1586.⁵ Colecție C.Giurcanu.

AR. Trojak. Transilvania. Sigismund Bathory (1587-1632). Atelier Baia Mare Anul 1598.⁹ Colecție C.Giurcanu.

AR. Trojak. Polonia. Litwa. Sigismund III Wasa (1587-1632). Atelier Wilna (semn monetar pe revers – Syrokomla: Dimitri Chalecki, vistiernic al Lituaniei, 1590 - 1598). Anul 1592.⁶ Colecție M.Bolum.

AE, Quattrino, Statul Papal, Benedict XIV (1740-1758). Atelier Bologna. Anul 1743.¹⁰ Colecție M. Bolum.

După emitenții cele 8 monede aparțin Imperiului Roman – 1 ex., Uniunea Polonă – Lituaniană – 5 ex., Transilvania – 1 ex. și Statul Papal – 1 ex.

Monedele de tip „Provincia Dacia” au fost emise în intervalul 246-257 de mai mulți împărați romani. Atelierul din care au fost bătute aceste monede este controversat: Viminacium,¹¹ capitala Moesiei Superior, Apulum¹² sau Ulpia Traiana Sarmisegetusa¹³. Sunt monede provinciale cu circulație locală, emiterea lor fiind cauzată de greutatea cu care era aprovizionată provincia în timpul atacurilor carpice. De altfel prima emisiune are loc 246-247 și coincide cu marele atac al carpiilor din anii 242-247¹⁴, este totodată și anul cel mai productiv monetar,¹⁵ stopat cu greu de împăratul Filip Arabul. Cert este că au circulat pe teritoriul întregii Dacii,¹⁶ și chiar în zonele apropiate, ca Illyricum¹⁷, Pannonia¹⁸ sau Moesia Superior.¹⁹

Singura monedă de acest tip găsită în afara provinciei Dacia, sau a teritoriului dominat de romani, a fost la Liești (jud. Galați),²⁰ moneda prezentată de noi fiind a doua, dacă proveniența se menține.

Emisiuni uzuale romane, de la Viminacium sunt cunoscute în județul Vaslui la Huși și Tăcuta²¹ (monede de la Traianus Decius și respectiv, Gordianus III) așa că apariția monedei provinciale dacice nu este o surpriză ea putând fi adusă de carpii întorși din expediția asupra provinciei.

Cei cinci troiaci polonezi, doi de la Ștefan Bathory și trei de la Sigismund III Wasa reprezintă o prezență comună în Moldova sfârșitului de secol XVI, unde au o pondere de aproape 25% în circulația monetară.²²

Triplii groși au fost bătuți pentru prima oară din ordinul lui Sigismund I în anul 1528, dar va fi emis în cantități mari de-abia după reforma monetară a lui Ștefan Bathory din anii 1578-1580.²³ Fiind o monedă cu un conținut de metal prețios de 884‰ era intens tezurizată, fiind preferată în toate cele trei țări românești, mai ales în contextul în care asprul se devalorizase²⁴ iar talerii – leu erau încă la începutul circulației lor în Țările Române.²⁵ În Moldova va circula masiv până în 1604, dată la care troiacul se devalorizează cu 10% iar trupele poloneze se retrag din țară,²⁶ dar va fi întâlnită până la sfârșitul sec. XVIII.²⁷ Județul Vaslui înregistrează 5 tezaure monetare în care se găsesc troiaci polonezi: Vetrișoia cu o piesă emisă de Ștefan Bathory în numele coroanei și 2 de la Sigismund III Wasa;²⁸ Baltăți cu 5 piese emise în numele coroanei de Sigismund III Wasa, 3 piese emise la Riga de Ștefan Bathory;²⁹ Dumbrava Roșie cu 131 troiaci³⁰ emiși de Ștefan Bathory în numele Coroanei – 1 monedă, 113 de Sigismund III Wasa, 7 emiși de Sigismund în numele Lituaniei și 10 emiși de același Sigismund în numele orașului Riga; Tanacu³¹ cu 12 monede de la Ștefan Bathory și 102 monede de la Sigismund III Wasa; Zapodeni cu o piesă de la Ștefan Bathory și 1 piesă de la Sigismund III Wasa.³² Monede izolate au fost descoperite la Bârlad³³ și Vaslui³⁴ Prezența în hinterlandul bârlădean a acestor monede nu constituie așadar o surpriză ci doar un fapt comun pentru sfârșitul sec. XVII și începutul sec. XVIII.

Triplii groși transilvănean sunt emiși de Sigismund Bathory, pentru prima oară în 1594, după model polonez.³⁵ În Moldova ei încep să circule după 1605³⁶, în ultimul deceniu al secolului XVI circulând talerii transilvăneni.³⁷ Această penetrație se vede și în cazul Țării Românești, vezi de exemplu tezaurul de la Câmpulung – Muscel³⁸ ceea ce ne conduce la ideea că moneda transilvăneană a intrat după 1600 în circulația monetară a statului moldovean.

Ultima monedă este de proveniență papală, fiind emisă de orașul Bologna în anul 1743. Monedele papale nu fac parte din circulația monetară românească a sec. XVIII,³⁹ ele nefiind întâlnite decât cu totul accidental.

Dacă proveniența monedelor este menținută, considerăm utilă publicarea acestui lot de monede, în contextul în care monedele prezentate oferă noi informații despre circulația monetară din zona Bârladului.

Note:

1. Gh. Mănucu-Adameșteanu., E. Popușoi, *Monede bizantine descoperite la est de Carpați*, în AM, XXIII-XXIV, 2003, p.349-360

2. Alt lot de monede din aceleași colecții a fost prezentat cu ocazia Sesiunii Științifice Naționale de Istorie de la Vaslui, 2009
3. Nikola Crnobrnja, *Novac provincije Dakije u zbirci Svetozara St. Dušana*, Beograd, 1993, p.27, I. Winkler, *Moneda PROVINȚIA DACIA*, SCN, V, 1971, p. 157, C. Gazdac, *Circulația monetară în Dacia și provinciile învecinate de la Traian la Constantin I*, vol. I-II, Cluj-Napoca, 2002, p. 206-207, 321, 561-591, I.Glodariu, *Istoria României. Transilvania*, I, Cluj-Napoca, 1997, p.119, C.Munteanu, *Repertoriul descoperirilor monetare de tip Provincia Dacia*, în *Acta Terrae Septemcastrensis*, II, Sibiu, 2003, p.107 – 125, C.Găzdac, *Aspects of coin circulation in Roman Dacia, în Roman Coins Outside the Empire. Ways and Phases, Contexts and Functions. Proceedings of the ESF/SCH Exploratory Workshop, Raziwili Palace, Nieborow (Poland), 3-6 septembrie 2005*, Weteren, 2008, p.269-294, Agnes Alföldy – Găzdac, C.Găzdac, *The Coinage „Provincia Dacia” – a Coinage for one Province only? (AD 246-257)*, în AMN, , 39-40/1, 2002-2003, p.247-258
4. Dariusz Ejszenhart, *Znaki mennicze na trojakach polskich*, Wrocław, 2008, p.24
5. *Ibidem*, p.54
6. *Ibidem*, p.43
7. *Ibidem*, p.24
8. *Ibidem*, p.43
9. *Monede și bancnote românești*, București, 1977, p.143
10. *Standard Catalog of World Coins 1701-1800*, 3rd edition, 2001, p.829
11. Ferenc Martin, *Kolonialprägungen Aus Moesia Superior Und Dacia*, Budapesta – Bonn, 1992, p.10, 13
12. Nikola Crnobrnja, op.cit., p.31, O.Iliescu, *The history of Coins in Romania (cca 1500 B.C. - 2000 A.D.)*, Bucharest, 2002, p.133
13. R.Ardevan, *Monetăria provincială de la Sarmisegetusa*, BSNR, 86-87, 1992-1993, p.120
14. A.Bejan, *Dacia Felix. Istoria Daciei romane*, Timișoara, 1998, p.52
15. Agnes Alföldy – Găzdac, C.Găzdac, op.cit., p.250
16. C.Preda, *Enciclopedie de numismatică antică în România*, București, 2008, p.127
17. I. Winkler, op.cit., p. 153-5
18. Agnes Alföldy – Găzdac, C.Găzdac, op.cit., p.252
19. *Ibidem*, p.253
20. I. Winkler, op.cit., p.157
21. *Monnaies et parures du Musée Départemental “Stefan cel Mare” de Vaslui*, Iași, 2007, p.96 și 98
22. B.Murgescu, *Circulația monetară în secolul al XVI-lea*, București, 1996, p.126
23. *Ibidem*
24. A.Smaranda, *Mic Lexicon de numismatică*, București, 2006, p.11
25. V.Butnariu, *Moldova între „spații monetare” și „rațiuni de stat”*. SCN, XII, 1998, p.162-163
26. *Ibidem*, p.172
27. T.Rădulescu, *Tezaurul de monede și podoabe din secolele XVII-XVIII descoperit la Craiova – „Manutanță”*, în *Monedă și comerț în sud-estul Europei*, III, Sibiu, 2009, p. 172 și nota 308
28. *Monnaies et parures*, p.54-55
29. *Ibidem*, p.54-56
30. Sunt nu mai puțin de 5 sume diferite în ceea ce privește numărul troiacilor: la pag.4, într-o primă informare despre monede ni se oferă numărul de 32 pentru troiaci, tot la pag. 4 într-o defalcare pe emitenții reies 133 troiaci, în defalcarea pe ani de emiterie pag.9-15 reies 125 troiaci, dar la totalul aceluiași table să apară 132 de troiaci; în fine din descrierea monedelor reies 131 de troiaci, cifră pe care am luat-o în calcul. E.Popușoi, N.Arnăutu, *Tezaurul de la Bârlad-Dumbrava Roșie, Secolele XVI-XVII. Catalog*, Bârlad, 1999
31. B.Mitrea, *Descoperiri monetare în România (1974-1976) (XVIII-XX)*, în BSNR, 70-74, 1976-1980, p.607, nr.337
32. A.Berciu-Drăghicescu, *Repertoriul descoperirilor monetare de pe teritoriul Moldovei (secolele XIV-XVII)*, în *Caietul seminarului special de științe auxiliare*, II, București, 1990, p.91, nr.151
33. L.Munteanu, M.Rotaru, C.Onel, *Descoperiri monetare din județul Vaslui*, în *Elanul*, 69, nov. 2007, p.2
34. *Monnaies et parures*, p.105-106, un szeleg emis la Riga.
35. B.Murgescu, op.cit., p.151
36. V.Butnariu, op.cit., p.164
37. *Ibidem*
38. A.Smaranda, Șt.Trâmbaciu, *Trei tezaure monetare din secolele XV-XVII descoperite în zona orașului Câmpulung – Muscel*, BSNR, 70-74, 1976-1980, p.344
39. D.Ungureanu, *Monedele aflate în circulație în Țara Românească în prima jumătate a secolului al XVIII-lea – Putere de circulație și cursuri de schimb*, CN, IX-XI, 2003-2005, p.455-468, autorul analizează situația de la sud de Carpați, dar noi credem că poate fi extinsă și la est de Carpați.

Din moștenirea familiei Miclescu. Boierii de la Gugești

- urmare din pagina 1 -

A stăpânit Micleștii, sat de pe valea Vasluiului, un boier al lui Vasile vodă Lupu, paharnicul Grigore. Și ca ca unii ce stăpâneau aici, legați de Miclești, fiii acestui boier au preluat numele așezării: Miclescu, caz aproape singular în rândul familiilor boierești, deoarece stăpânii botează locurile ca semn al puterii lor. Atât Grigore cât și urmașii săi, prin cumpărări succesive, timp de două secole au acaparat toate satele de pe partea de răsărit a văii Vasluiului, din marginea orașului Vaslui, de la Moara Grecilor și Muntenii de Sus, până spre hotarul cu ținutul Iașilor, la Șerbești. Un domeniu imens care se întindea și peste dealurile de la răsărit, pe valea Crasnei, unde, la Gugești, se născuse paharnicul Grigore, locul de origine al neamului. Unul dintre fiii săi, Gavril, va moșteni noua reședință de la Miclești, locul care va da și numele urmașilor familiei sale. În generațiile următoare, numeroșii urmași, nepoți și strănepoți, și-au stabilit curțile sau reședințele lor atât la Miclești, cât și la Popești, la Serbești, la Chircești ori la Moara Grecilor, pe valea Vasluiului, dar și mai spre sud, pe valea Tutovei, în satul Pleșești numit mai târziu Alexandru Vlahuță și în alte locuri, precum în Călineștii Botoșanilor.

Paharnicul Grigore va fi fost înmormântat în biserica sa din Gugești, unde o piatră îi va fi consemnat locul de veșnică odihnă. Unul dintre urmașii lui Grigore a fost mare logofăt al Moldovei și a avut o viață îndelungată și două căsătorii: Gavril Miclescu, trăitor în secolul al XVIII-lea. Acesta va transmite satul fiului Ștefan, la 1741, care însă nu a avut urmași, și astfel Gugeștii ajung în proprietatea fratelui acestuia, Ioniță Miclescu. Dumitrachi a fost acel dintre fiii lui Ioniță care a moștenit satul. Murind la 1806, Dumitrachi Miclescu nu a trăit bucuria să fie martor căsătoriei fiicei sale Pulheria cu vornicul Nicolae Dimachi, la 1813. Cei doi aveau să fie ctitorii noii biserici din Gugești, la 1819, construită pe locul vechiului lăcaș de cult, din lemn, al boierilor Miclești, existent din vremea paharnicului Grigore.

Atât Ioniță Miclescu, cât și fiul său, Dumitrachi înzestraseră vechea biserică cu cărți de cult. Marele stolnic Ioniță Miclescu însemnase ca „să se știe” că era fiul logofătului Gavril și cumpăraseră un „Apostol” dimpreună cu „giupâneasa mea Anița, fata spătarului Toader Costachi, ca să fie pentru pomenirea sufletelor noastre”, și adăugase mai târziu, tot pentru ca să se știe, decesul soției: „au răposat aici Ana stolniceasa

Micleasca” în ziua de 26 decembrie a anului 1767. Apoi, la 1790, fiul Dumitrachi amintea și el că era „fiul răposatului Ioan Miclescu, biv vel stolnic”, și că a cumpărat o carte pentru „biserica din Gugești, neavând biserica „Triod” și am dat 21 de lei și giumątate”. Și lăsa blestem: „ori care va vre sau măcar să cugete a o strămuta de la sfânta biserică din Gugești să fie neertat de Dumnezeu cu tot neamul lui”. În secolul următor, vornicul Nicolae Dimachi, ginere, precum am spus, al lui Dumitrachi Miclescu, zidește o nouă biserică din piatră pe locul celei vechi, existentă și astăzi la vest de curtea boierească, în cinstea patronului noului stăpân, Sfântul Nicolae. De remarcat pictura catapetesmei de calitate excepțională, zugrăvită de Vasile Mihail la 1821, descrisă în detaliu de preotul Vasile V. Popa, la 1933, în teza sa de licență republicată de curând, în cadrul lucrării semnate de Petru V. Matei: „Gugești (jud. Vaslui). Slujitori și lăcașuri de credință (1609-2011)” (Iași, 2011), continuare a altei lucrări, alcătuită de un colectiv de autori: „Gugești (jud. Vaslui). Preliminariile unei istorii” (Iași, 2009), în care se remarcă studiile de istorie și genealogie ale lui Mircea Ciubotaru și Iulian Pruteanu-Isăcescu. De asemenea, în interiorul bisericii se păstrează icoana ce o reprezintă pe Sfânta Pulheria Împărăteasa, patroana ctitoriei. După opinia doamnei Rodica Radu, moștenitoarea conacului de la Gugești, sub chipul acestei sfinte s-ar putea ascunde însăși Pulheria Miclescu. Dar până să ajungem la noii proprietari trebuie să parcurgem evoluția stăpânirii.

Dimpreună cu biserica, Nicolae Dimachi construiește și un conac la est de aceasta, înălțat peste vechea reședință a Micleștilor. Din acea casă boierească de secol XVIII (poate chiar de secol XVII!) pot fi văzute încăperile boltite de la demisolul conacului. Mai târziu, în a doua parte a secolului al XIX-lea, noii proprietari, familia Arghiropol, extind clădirea conacului adăugând un etaj, așa cum o vedem astăzi.

În 1836, după moartea lui Nicolae Dimachi, moșia Gugești este moștenită de fiica sa Ecaterina, ce avea să se mărite, a doua oară, cu marele logofăt și caimacam al Moldovei Teodor Balș. Pulheria se călugărește la mănăstirea Gorovei, unde moare în 1859, înmormântată sub numele monahiei Pelaghia. Peste două decenii moșia este vândută principesei Elena Hangerli, care o lasă prin testament nepotei sale Elena Schina (1850-1902), fiica Aristiței Balș și a lui Constantin Schina, ministru de Justiție și ambasador al Greciei la München și Viena. Ea s-a căsătorit la 1869 cu Pericle Arghiropol(1842-1914), profesor universitar la Atena și ministru de externe al Greciei. Fiul lor, numit tot Pericle, născut la Viena în 1874 și mort la Gugești în 1936, a moștenit această moșie cu conacul și biserica lui Nicolae Dimachi. Actuala proprietară a conacului, Rodica Radu este fiica lui Constantin Arghiropol și nepoata lui Pericle. Astfel, Arghiropolii au perpetuat patrimoniul familiilor Miclescu și Dimachi de la Gugești, reconstruind conacul cu etaj și multe camere, existent și astăzi, dar care se află într-o stare precară, cu fisuri care se deschid amenințător în vechile ziduri. Din zidul împrejmuitor al curții boierești de odinioară, din vremea Micleștilor și Dimăcheștilor, se mai păstrează doar un fragment pe partea de nord. În 1948 familia a fost alungată din conac în spiritul sălbatic al epocii: „Ne-au dat afară în cămașă de noapte și ne-au ținut o vreme cu domiciliu forțat”. Abia după 40 de ani, în 1988, a avut loc revenirea temporară a familiei, pentru prima dată, căci până atunci, după cum mărturisește Rodica Radu: „nu am avut curaj nici să merg la mormântul tatălui meu”.

Întâlnirea cu familia Miclescu s-a produs și într-o altă ramură a familiei Arghiropol, cu consecințe interesante. Astfel, străbunicul marelui istoric Nicolae Iorga se numea Ioan Arghiropol, căsătorit cu Ecaterina Miclescu (1780-1850), fata căminarului Iordachi Miclescu, care era strănepot al aceluiași Gavril Miclescu, mare logofăt la Moldovei (prim-ministru). Fiul lui Ioan Arghiropol s-a numit Gheorghe și fata acestuia, Zulnia, a fost mama lui Nicolae Iorga, încât putem spune că străbunica istoricului provenea din rândul marilor boieri Miclescu.

Dar toate acestea pier și oamenii timpului nostru își uită rădăcinile fără amintirile care-i leagă temeinic de locuri și case. La Gugești, din dorința de neuitare a strămoșilor și trecutului istoric, doamna Rodica Radu a revendicat nu numai un drept legal, dar, mai cu seamă, după cum arată profesorul Mircea Ciubotaru, domnia sa „încearcă să salveze de la distrugere și un bun ce a devenit o marcă identitară a satului însuși: vechea curte cu biserica de pe locul pe care s-au succedat atâția oameni, de la Pătru Gug la popa Ion cel bătrân, de la postelnicul Gligore și urmașii săi Micleștii la vornicul-poet Nicolae Dimache și așa mai departe, pe nesfârșitul val al vieții istorice”.

STĂNILEȘTI 300. EVENIMENT DE IMPORTANȚĂ EUROPEANĂ

Preliminarii

Dan RAVARU

Bătălia de la Stănilești, 18-22 iulie 1711 (stil nou), a implicat, direct sau indirect, armatele și activitățile diplomatice ale mai multor state europene. La data de mai sus s-au înfruntat pe câmpul de luptă de pe malul Prutului moldovenii, rușii, turcii și aliații lor tătari. Totodată, bătălia era urmărită cu maxim interes și se pregăteau intervenții din Polonia – unde aveau loc lupte interne între grupări pro-ruse și pro-suedeze – și din partea regelui Suediei, năbădăiosul Carol al XII-lea, refugiat la Tighina, pe pământul Moldovei, după înfrângerea de la Poltava. În preajma evenimentelor majore de la Stănilești se țes intrigile, se imaginează scenarii, se fac pregătiri militare pe ascuns, se spionează, se conspiră și se deconspiră.

Pentru noi, românii, în centrul tuturor acestor frământări se afla Dimitrie Cantemir, strălucită personalitate culturală, principe al filosofilor și filosof al principilor, dublat, însă, de un catastrofal politician. O victorie la Stănilești a rușilor chemați de el ar fi dus din 1711 până acum la deznaționalizarea românilor dintre Carpați și Nistru, poate și de peste Milcov, vedem ce s-a întâmplat între Prut și Nistru de la 1812 încoace. Și, cel mai bine, ne este prezentat de Ion Neculce, sfetnic al său și cunoscător direct a tot ce s-a întâmplat pe față sau pe ascuns. Cantemir împlinea 22 de ani de ședere la Constantinopol (Istanbul) când se ivește prilejul unei noi domnii, cea dintâi, de 3 săptămâni, fiind nesemnificativă. Moldova, al cărei scaun considera că i se cuvenea, se afla în centrul unui păienjenis de intrigile datorate intervențiilor lui Constantin Brâncoveanu și eforturilor lui Carol al XII-lea de a provoca un război ruso-turc. Normal, cărturarul de excepție Dimitrie Cantemir trebuie să se scoboare și el la practicile timpului – nu numai ale aceluia – pentru a realiza ceea ce își propuse.

Prezența sa foarte agreabilă în societatea constantinopolitană (dădea ospete bogate unde se purtau discuții de înalt nivel, susținute de europeni și asiatici, unde între altele se cultiva muzica orientală) a dus la închegarea unor

prieteni cu vârfuri ale ierarhiei otomane. Unul dintre acești demnitari, Ismail-efendi, intervine la hanul Crimeii pentru ca, la rândul său, acesta să intervină pe lângă sultan. Totul are loc deoarece pe Cantemir “I-au învățat și în ce chip a grăi, giurând câteva mii de galbeni hanului. Iar hanul audzind aceste din Zmail-efinde, îndată au primit.” Ce familiar ne sună cele de mai sus după 1989, doar galbenii sunt înlocuiți de Euro... . O alta miză pusă în joc era demascarea lui Constantin Brâncoveanu, bănuț pentru legături secrete cu rușii și austriecii. Ajungem la una dintre cele mai întristătoare pagini ale istoriei noastre, ura de moarte dintre domnitorul muntean, ctitor al unor impresionante lăcașuri de cult și susținător al ortodoxiei din Ardeal până în Caucaz și la creștinii din Liban sau Siria, și domnul moldovean, ctitor al culturii și scrisului românesc.

Ajuns la Iași, după o despărțire amiabilă de fostul domnitor Nicolae Mavrocordat, Cantemir eliberează boierii închiși de către predecesor, unii dintre aceștia, lordache Ruset în primul rând, complotând imediat împotriva sa. De altfel și Nicolae-vodă, după mieroasele sale promisiuni, l-a “pârât” pe Cantemir că ar fi eliberat boierii pe care el îi închisese pentru legături cu rușii. Nu a avut, însă, crezare la vizir. Cantemir nu rămâne dator, trimite boieri cu rogojini aprinse în cap, să-l părăscă la sultan, dar Mavrocordat scapă cu viață din întâmplare. Domnul Moldovei încearcă mai întâi să-l prindă pe Brâncoveanu, organizând un corp de oștire despre care răspândește zvonul că-i pregătit pentru a contracara un eventual atac rusesc. Turcii îi cer, însă, amânarea acțiunii deoarece Brâncoveanu le promisese o mare sumă de bani, plătită în rate pe parcursul a 5 luni. De fapt, el calculase că atunci vor veni cel târziu rușii...

Dimitrie Cantemir începe acum un periculos joc dublu, depășind în realitate imaginația autorilor de romane polițiste, după cum se spune, “viața bate filmul”. Mai întâi trimite vizirului informații despre conflictele dintre polonezi, tătari și ruși, câștigând pe deplin încrederea acestuia, care ar fi trebuit să

primească respectivele informații de la pașa din Tighila. Să-i dăm cuvântul lui Ion Neculce: "Scris-au vizirul cu scaraba la pașa de Tighine, dzicând că beiful de Moldova este un ghiaur și știe toate ce se făcu la Moscu și la Leș (Polonezi) de ne scrie tot adevărat la Poartă, iar tu ești, vezi Doamne, busurman (musulman) și nu știi nemic." După această muștrare, pașa de Tighina cerea informații de la Cantemir, dar Domnul Moldovei avea grijă să le trimită vizirului cu 5-6 zile înainte. Pericolozitatea jocurilor lui Cantemir se acutizează, preia mesaje de la ambasadorul rus, arestat de turci, și le transmite țarului. Totul într-un secret desăvârșit, boierii moldoveni "pârându-l" la Moscova că este omul turcilor. Mai mult decât atât, îi înștiințează pe turci că dorește să intre în legături cu rușii pentru a obține informații pe care să le transmită vizirului, iar acesta, din prostie, îl crede. Și, astfel, Dimitrie Cantemir intră în relații pe față cu Petru cel Mare, cu voia turcilor și convingerea boierilor că el este "ca și un turc". Între timp, exasperat de incursiunile tătarilor, țarul Rusiei se decide pentru război, având mai întâi mari promisiuni de la Brâncoveanu și de la sârbi. Acum Cantemir se dă și el pe față, hotărând în Divanul Țării alianța militară cu Rusia. O bună parte dintre boieri sunt de acord, unii dovedesc, însă, un spumos umor involuntar: "alții dzice să trimită spre Bârlad, alții spre Focșani, pân` să vor bate turcii cu moscalii, și care parte a birui cu acee să tzie". Reușind în mod uimitor să păstreze bune relații cu turcii chiar după aceste declarații publice, Cantemir încheie, prin Luca vistiernicul, tratatul cu rușii de la Luțk. Cităm după Neculce principalele prevederi: "Țara Moldovii cu Nistrul să-i fie hotarul, și cu Bugeacul și cu toate cetățile, tot a Moldovii să fie. Numai deodată prin cetăți să aședze moscalii oșteni, pân` să întemeie țara, iar apoi să lipsască oastea moschicească. Bir să nu de țara nici un ban, pre domnul să nu-l mazilească Împăratul pân` la moarte, și pre urmă fiii lui, pre care s-or alege țara. Neamul lui să nu iasă din Domnie. Numai când s-ar hăini sau când s-ar lepăda legea, atunci acela să lipsască, și să puie din frații lui". Urmău alte puncte privind relațiile cu boierii, ceea ce a stat la baza unor nemulțumiri, și obligațiile rușilor în cazul înfrângerilor lor, ducând la exilul domnitorului. De acum începe derularea precipitată a evenimentelor.

Ca orice tratat încheiat cu rușii, mai târziu cu sovieticii, cel de la Luțk ridică semne de întrebare. Pe lângă textul cunoscut de la Neculce, se pare că a mai existat o versiune, cuprinzând exprimări echivoce, care ar fi adus avantaje pentru Rusia. Oricum, viitorii vecini de la Răsărit nu aveau de gând să respecte ceea ce nu le convenea. Bătălia de la Stănilești și contextul în care s-a desfășurat aceasta au determinat un larg interes pe plan european și au generat o multitudine de relatări și de luări de poziție. Pe lângă letopisețul lui Ion Neculce amintim autorii unor diverse scrieri, jurnale, rapoarte, schițe istorice, etc.: baronul Frederick Ernest de Fabrice, diplomat din ducatul Holstein, atașat pe lângă regele Suediei, Carol al XII-lea; Boris Petrovici Seremetev, mareșal rus și diplomat, care a ținut un jurnal de campanie; Ludwig Nicholas Allard, general german din Saxonia, în slujba lui Petru cel Mare, autor tot al unui jurnal de campanie; baronul Tiefert, colonel austriac, observator în tabăra rusească; Moreau de Brasey, francez, colonel în armata rusă, autor de memorii; Peter Heinrich Bruce, german de origine scoțiană, nepotul comandantului artileriei ruse, autor de memorii; o relatare anonimă franceză din tabăra rusă; o relatare anonimă franceză din tabăra turcă; Aubry de la Montray, atașat pe lângă regele Suediei, Carol al XII-lea, călător în țările române; Stanislav Poniatowski, conte polonez în slujba Suediei; căpitanul englez James Jeffrie, tot în slujba Suediei; Chiouzy, tălmăci turc; Gavriil Ivanovici Golovkin, cancelar al Rusiei; țarul

Petru cel Mare, autor al unui jurnal de campanie și al unor scrieri.

Pentru participarea moldovenească rămân fundamentale relatările lui Ion Neculce, scrierile de mai sus încadrându-se, și ele, în istoria României dar, mai ales, în cea universală.

După încheierea tratatului de la Luțk, Petru cel Mare devine insistent, se exprimă ultimativ către Dimitrie Cantemir: "Și au scris lui Dumitrașcu-Vodă să se gătește și să-l iasă întru întâmpinarea oștii moschicești la Nistru. Iar de n-a ieși la Nistru și a aștepta până s-o bate cu turcii și i-a birui, atunce ori să-nchine, ori nu să mai închine că atunci mulți domni s-or mai afla.". Cantemir dovedește un simț exemplar al realității, raportează despre imensa armata otomană de 400 de mii de oameni, cu o artilerie impresionantă și cu sprijinul a peste 100 de mii de tătari arătând totodată că, din diverse motive, Moldova nu poate asigura aprovizionarea cu alimente. Petru cel Mare rămâne, însă, excesiv de optimist, este convins de înaltele calități ale puștinilor săi militari, crede ca tătarii nu-l vor ataca, iar Brâncoveanu îi va furniza proviziile promise.

Situația lui Cantemir rămâne pe muchie de cuțit. Se temea de jefuirea Moldovei de către tătari, dacă se va afla de înțelegerile cu rușii, dar încă miza pe faptul că va putea adormi posibilele bănuieli ale turcilor. În consecință, iese cu toată curtea din Palatul domnesc, își așează tabăra pe un șes lângă iaz, înscenând o plecare în Țara de Jos, pentru a se uni cu oastea turcească. Trupele rusești ajunseseră între timp la Nistru și el spera că vor coborî pe valea acestuia pentru a-i scoate mai întâi din luptă pe tătari. În aceste împrejurări tensionate are loc un qui pro quo, tragicomic, cu iz de telenovelă. În lași se aflau negustori turci care, considera Cantemir, ar fi putut să-l înștiințeze pe Pașa de la Tighina despre mișcările sale, prefăcându-se îngrijorat de soarta acestuia în cazul unui "podghiaz" rusesc (cum am spune astăzi, Operațiune de Comando), îl roagă pe Pașă să-i retragă din lași, deoarece ei nu erau de acord. La câteva zile, străjile sale îi raportează că un grup de călăreți turci s-au oprit lângă lași și și-au stabilit tabăra pe câmp, să-și petreacă noaptea dinaintea intrării în oraș. Un moldovean i-a auzit spunând: "Să ne mănecăm (sculam) dimineată să-i prindem pe toți." Panicat, domnitorul înscenează un atac rusesc, negustorii turci fug, o parte dintre ei, din oraș, iar oștenii săi îi iau prizonieri pe turcii care dormeau pe câmp, unul fiind "tăiat" la învâlmășeală, prilej de mare îngrijorare. Se găsește, însă, la comandantul lor ordinul Pașii din Tighina de a evacua negustorii turci din lași, așa cum dorise Cantemir. Acesta drege lucrurile cu mituiri și cu povestea că i-a crezut ruși pe turcii de pe câmp și de asta i-a atacat. Se scuză către conducătorii turci care, din nou, dau dovadă de oarbă încredere în domnitorul Moldovei: "Și i-au venit răspunsul de la Poartă să fie fără grije că n-are nici o vină măcar pe toți de i-ar fi tăiat, că au fost vina lor pentru ce au vrut să măie noaptea pe câmpuri în vreme de nepace". Pe lângă aceasta i se oferă oricâți tătari dorește în subordine să meargă să-l prindă pe Brâncoveanu, turcii demonstrând, astfel, la maximum lipsa de informație și un veritabil tembelism.

Cantemir taie nodul gordian al unor șovăieli, cere un corp de armată rusesc pentru ocrotirea imediată a lașului și consideră că a sosit timpul adevărului, dezvăluind toate acțiunile sale secrete în fața boierilor, iar aceștia îi răspund: "Bine ai făcut, Măria Ta, că noi ne temem că te-l duce la turci și așa avem gând că de te-om vede că mergi la turci te-om părăsi și ne-om duce de ne-om închina la moscali.". Numai Iordache Ruset este, și de data aceasta, de altă părere: "Te-i cam grăbit, Maria Ta, cu chematul moscalilor. Să fii mai îngăduit, Maria Ta, pân`li s-ar fi vădzut puterea, cum le merge".

70 de ani de la începutul luptelor pentru eliberarea Basarabiei și Bucovinei

- urmare din pagina 1 -

Toate acestea pe fondul prigonirii a tot ceea ce ar putea însemna educație patriotică, izgonită din școli unde, din fericire, mai există cadre didactice, cel puțin pe ici pe colo, care se consideră de naționalitate română și nu cred că pupatul... tălpilor străinilor ar fi suprema virtute națională.

S-a vorbit și se mai vorbește, cu mult aplomb, despre o agresiune românească împotriva "pașnicei" Uniunii Sovietice, uitându-se tragedia co-naționalilor noștri din Basarabia, Bucovina, Herța care, după cum spunea un scriitor de peste Prut, pe 28 iunie 1940 s-au culcat cu "Noapte Bună" și s-au trezit cu "Dobrii Den". Dar zilele lor nu au fost deloc bune, într-un an de ocupație rușii au săvârșit nedreptăți și cruzimi care ar fi putut umple un secol. În împrejurările istorice din anul următor, 1941, și în coordonatele dragostei de neam și ale respectului de sine, românii nu au putut reacționa altfel decât trecând Prutul. Dar, peste toate acestea, a existat o superbă trăire comunitară, pe care astăzi este foarte greu să o mai înțelegem, iar a cărei reînviere o credem, din păcate, greu de realizat. Atunci a existat un adevărat entuziasm (din grecescul "entheos" - a fi cu Dumnezeu) ce a făcut, între altele, ca mii și mii de tineri să se înroleze voluntar, la 18 ani (nu plătiți, nu mercenari...), pe când serviciul militar începea la 21.

Cum se explica fenomenul? Desigur, frumoasa educație primită de la învățători și părinți, climatul de moralitate și de respectare a valorilor tradiționale au contat foarte mult, unii tineri au ajuns independent la concluzia lui Nietzsche, că importantă nu este viața veșnică, ci veșnică însuflețire. Dar fermentul principal a fost altul, a fost conștiința creștinătății aflate în pericol, așa cum gândeau și oștenii lui Ștefan cel Mare. Nu era nevoie de propagandă, deși exista și așa ceva, pentru ca țărănul, baza armatei române, să știe că peste Prut religia creștină era prigonită, iar tăvălugul rusesc strivea totul în cale. Bieții polonezi rămași fără țară, românii scăpați de peste Prut alimentau zi cu zi cunoașterea generală a situației reale. Când trupele noastre au pătruns în adâncime, ura față de creștinism, războiul împotriva lui Hristos au devenit tot mai evidente. Au întâlnit biserici devenite magazii de cereale sau chiar grajduri. Icoanele, câte au scapat de furia atee a comuniștilor, au fost îngropate și scoase la iveală apoi, pentru a întâmpina cu ele trupele române eliberatoare. Preoți nu mai erau, peste 300 de mii de slujitori ai Bisericii lui Hristos, de toate rangurile, se aflau în închisori, lagăre, deportați. Și astfel, indirect, sovieticii au subliniat sfințenia războiului dus în răsărit. Pușinii veterani rămași în viață confirmă pe deplin cele spuse, la fel și versurile populare păstrate de atunci: "Vai de bietu' ucrainean/ Era slugă la... / Și muncea fără de folos / Toată ziua la colhoz." Conducătorii de atunci ai României capătă trasături hiperbolice, ca eroii de basm: "În Transnistria pe plai/ Ară regele Mihai / Mareșalu-n urma lui / Strânge roada câmpului". În alte versuri este redată, succinct, atmosfera de pe front: "Noi, cu nemții împreună / Parcă eram o furtună".

Un fenomen cu totul deosebit a fost transmiterea acestui climat de sfințenie și asupra inamicilor. Marele ateu Stalin, care și-a băgat soția în mormant scuipând în fața ei icoanele de câte ori se îmbata (adică zilnic), și-a dat seama că numai

religia poate însufleți cu adevărat un popor. Când a venit momentul Stalingrad, de rezultatul bătăliei depinzând soarta Uniunii Sovietice, Stalin l-a chemat pe Dumnezeu în ajutor. A mizat mai întâi pe coarda patriotismului, mult combătut până atunci prin internaționalism, au fost evocați eroii naționali Alexandru Nevski, Minin și Pojarski, pravoslavnicii tari ai începuturilor Rusiei. Dându-și seama că nu este de ajuns, a adus din lagărele Siberiene preoți pe care i-a urcat pe tancuri ca să le binecuvânteze, iar de la Kazan a fost adusă la Stalingrad icoana Maicii Domnului, Făcătoare de Minuni. Și minunea s-a ntâmpat, rușii au fost victorioși, icoana s-a întors la Kazan și preoții în lagăre... A fost un strop de sfințenie care a dat, totuși, roade, Rusia actuală a revenit la creștinism, revenind, însă, și la vechi năravuri, vrând să folosească ortodoxia ca armă secretă în Balcani. Mai greu este, însă, la noi, unde creștinismul "pus în față" oficial, este batjocorit mult mai crunt decât înainte de 1989. Atunci se propaga ateismul, dar în practică se aplica morala creștină, acum este invers... De Crăciun și de Paște, tinerii se adună în cluburi de noapte, împărtășindu-se din sfințenia stripteuzelor, iar la întrebările reporterilor spun că ar fi auzit, totuși, de unul Hristos. Ei sunt victimele principale ale intoxicării morale izvorate din mișmele otrăvitoare ale televiziunilor anti-românești. Când TV Cultural are audiență de 0,7%, iar "Click" este cel mai citit ziar din România, când pădurile de brazi sunt tăiate pentru ca să aflăm, cu sufletul la gură, ce mai fac Iri și Moni, Pepe și Zavo, îi mai putem înțelege, oare, pe tinerii de acum 70 de ani? Sufletele lor de atunci rămân, poate, cea mai scumpă comoară pierdută de români.

Marșul Ostașilor Români la trecerea Prutului

(acum circulă mai multe variante)

Hai să-ntindem hora mare
Mai de-aici într-acoalea,
Înspre vechile hotare
Să refacem granița.

Noi suntem ai României
Fragezi fii și bravi eroi
Și pe câmp de bătălie
Noi vom fi biruitori

Pentr-un picurel de sânge
Nu ne vom înspăimânta
Frații noștri ne vor plânge
Țara nu ne va uita.

Nu ne înspăimântă moartea
Noi suntem nemuritori
Moartea-i dulce dacă soarta
Ne-o va-ncununa cu flori.

Contribuții la istoria școlii din satul Osoi, județul Iași

Iulian Marcel CIUBOTARU

Școala din satul Osoi, localitate ce aparține astăzi din punct de vedere administrativ de comuna Comarna, este situată la circa 25 de kilometri de municipiul Iași. Această școală a fost înființată, ca mai toate școlile rurale, în urma reformei învățământului realizată de Alexandru Ioan Cuza, instituită prin *Legea instrucțiunii publice* din decembrie 1864. Aceasta prevedea învățământ primar obligatoriu și gratuit, pe parcursul a patru clase școlare¹. Legea a fost pusă în aplicare în toate localitățile țării, inclusiv în satul Osoi, începând cu luna ianuarie a anului 1865. De-a lungul timpului, școala de aici a cunoscut o firească dezvoltare, purtând astăzi numele poetului George Mărgărit², care a urmat clasele primare aici, în perioada când tatăl său era învățător și director al acestei școlii (1926-1934).

La Arhivele Statului din Iași se păstrează o serie de documente din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul celui următor, care privesc activitatea din această instituție, reflectată de procesele verbale încheiate cu prilejul efectuării inspecțiilor periodice. Minuțios alcătuite, oferind informații despre condițiile materiale din școală sau despre capacitățile elevilor, aceste procese verbale au rămas inedite, nefiind, după cunoștința mea, valorificate. Ele dezvăluie realități și necesități, observații și sugestii, fiind edificatoare pentru înțelegerea etapelor parcurse de învățământul de aici în dezvoltarea sa. Totodată, ne putem imagina că aspectele observate de revizorii școlari în această instituție nu sunt izolate, ci reflectă realități valabile pentru întregul învățământ românesc din mediul rural din vremea lui Carol I.

*

Cel mai vechi document care se păstrează la Arhivele Statului din Iași, privitor la Școala din Osoi, este un proces-verbal încheiat la 21 ianuarie 1869, de către revizorul școlar al județului Iași, cu ocazia unei „inspecțiuni” efectuate la școală. Principala problemă pe care o remarcă acesta este „trimiterea regulat(ă) a copiilor, și îndeplinirea celor necesare lipsuri”³. Se înțelege că prezența elevilor în fiecare zi în unitatea școlară nu devenise încă un fapt cotidian. Din punct de vedere al „lipsurilor”, revizorul observă inexistența suficientă a lemnelor. Pentru „meliorarea” acestora, este invocat sprijinul Consiliului Comunal și a „D-lui Primare”, care trebuie să acționeze în baza articolelor 87 și 88 din „legea Instrucției”⁴. În anul școlar următor, prima inspecție realizată la Școala din Osoi s-a efectuat la 4 decembrie. Revizorul școlar (un altul decât cel din ianuarie, întrucât semnează A. Nannu (?)- după 142 de ani scrisul său este aproape ilizibil), observă

conflictul dintre primarul comunei și „Domnul învățătores”. Repararea școlii nu a cunoscut nicio „meliorare”, iar copiii continuă să nu vină regulat la școală⁵. Peste trei luni, o altă inspecție este efectuată la această instituție. Procesul verbal datează de la 12 februarie 1870. La această dată, în școală învățau 46 de elevi, repartizați pe trei clase în felul următor: clasa I- 32 de elevi, clasa a II-a- 12 elevi, clasa a III-a- 2 elevi⁶. Se observă diferența considerabilă între numărul elevilor din prima clasă și cei din clasele superioare. Cel mai probabil, înscrierile înregistrate în vara anului 1869 au fost de o altă amploare decât cele înregistrate în anii anteriori, cifrele fiind destul de grăitoare din acest punct de vedere. Cu toate acestea, „primarele este de o indiferență și neglijență culpabilă. Totul fiindu lăsat în voia întâmplării și nimic nu s-a gândit până acum”. Din această cauză lipsesc lemnele, motiv pentru care soba nu poate încălzi odaia, nu există sigilii „trebuitoare”, dulapuri pentru „arhevă” sau registre⁷.

O lună mai târziu, la 24 martie 1870, subrevizorul „scolasticu din circumscripțiunea lassi” efectuează o inspecție a școlii din localitate, prilej cu care observă și acesta frecventarea redusă a școlii de către elevi sau faptul că „registrele necesare școlii sunt necompletate”. Subrevizorul remarcă lipsa obiectelor necesare școlii, observând că situația de la Osoi nu s-a îmbunătățit, „ba din contra, s-a înrăutățit”. Vinovat pentru toate acestea nu este altul, în opinia inspectorului, decât același primar. Se menționează faptul că, în cazul în care toate acestea nu vor cunoaște o grabnică rezolvare, trebuie sesizat prefectul „spre a lua dispozițiuni pentru remedierea”⁸ situației. Conflictul pare unul iremediabil, întrucât avertismentele făcute primarului sunt din cele mai grave. Se invocă chiar chemarea în judecată a primarului, urmând ca banii „delapidati” (termenul este cel folosit la 1870) să fie recuperați, fiind necesari pentru „trimiterea copiilor la școlă, dupe cum acea lege (*a Instrucțiunii publice, n.m.*) îi obligă”⁹. Însă nici atenționarea asupra activității învățătorului nu este trecută cu vederea, acesta fiind sesizat că documentele școlii nu sunt în regulă. De aceea, pe viitor „învățătorul va ține în cea mai bună regulă și curățenie tote cataloagele, registrele și în fine actele școlii”. Dar se pare că învățătorul are o motivație pentru crearea acestei situații. El „s-a ținut că solda din bugetul communal nu i s'au datu de către primaru”, aspect ce trebuia și el menționat prefectului, în cazul în care nu se va rezolva în cel mai scurt timp.

Următoarea inspecție are loc două luni mai târziu, mai exact la data de 22 mai

1870. Primul punct din observațiilor revizorului sună în felul următor: „școala se află tot în starea descrisă prin procesul verbal nr. 8” (cel de la 12 februarie 1870). La 22 mai 1870, se aflau în școală numai 12 copii: trei în clasa a II-a și restul „din întâia”. Vorbind despre unele aspecte din școală, revizorul menționează unul foarte important: **școala a fost înființată în 1865**, învățătorul de atunci fiind tot cel de la 1870. Se pare că între timp a avut loc o „cercetare făcută în privința primarului și a învățătorului”, acesta din urmă fiind găsit bolnav, motiv pentru care se emit îndoieli cu privire la desfășurarea cu succes a procesului de învățare¹⁰.

Principala problemă în această perioadă a școlii de la Osoi era frecventarea acesteia de către elevi. La 11 noiembrie 1870 nu se aflau în școală decât doi elevi, unul în clasa I iar celălalt în clasa a II-a, deși numai în clasa I erau înscriși în catalog 23 de elevi¹¹. Alte procese verbale lipsesc până în 1878. S-a păstrat doar începutul unui astfel de document, încheiat la 29 iulie 1871¹², deci în perioada vacanței de vară.

Următorul proces verbal încheiat datează din februarie 1878. Între timp, importante schimbări s-au produs la școala din Osoi. În 1872 învățătorul Gh. Gardomescu a fost destituit. Procesele verbale la care am făcut trimitere mai sus pot fi privite ca o motivare a inspectoratului școlar pentru luarea acestei decizii. Așa cum s-a văzut, ele conțin multe avertismente la adresa învățătorului Gh. Gardomescu, care a fost de fapt și primul dascăl al școlii, deoarece V. Tanasachi, numit în această funcție în 1865, nu s-a prezentat la instituția școlară, în locul său fiind numit la 17 ianuarie 1865 acest Gardomescu. Între 1873-1874 la școala din Osoi a activat ca învățător Dumitru Andreescu, care, din motive necunoscute azi, și-a dat demisia. La fel s-a întâmplat și cu următorul învățător, Dumitru Missirliu, care era și preot în localitate. El a fost dascăl al școlii o perioadă de doi ani, între 1874-1876. La 4 septembrie 1876 este numit ca învățător Teodor Rachiușu, care va rămâne trei ani în această funcție. Din 1879 până la 1900, învățător este Bunesco Ion¹³, despre care revizorii școlari, au numai cuvinte de laudă, considerându-l „un bun gospodar, ceea ce influențează în bine asupra consătenilor sei”¹⁴.

La 13 februarie 1878 revizorul școlar observă că învățătorul nu era prezent la ora două și jumătate p. m. în sala de clasă, motiv pentru care elevii erau singuri. Concluzia revizorului este tranșantă: „din aceasta mă asigur că totdeauna se urmează astfelu”. Însă învățătorul este acuzat nu doar de absență la orele de curs, ci și de neîntocmirea cataloagelor lunare

„de prezență și absență”, motiv pentru care revizorul consemnează numărul elevilor prezenți la această dată în școală: 14. Tot de neglijență este acuzat învățătorul, întrucât „resultaturile instrucțiunii” lasă de dorit. Evident, aplelul la „strângerea copiilor la școală” este făcut către „d-l primar”¹⁵, atât acum, cât și cu ocazia următoarei inspecții, realizată la 6 mai 1878, când sunt prezenți 15 elevi din 24. Tot acum, revizorul recomandă perseverență în ceea ce privește însușirea de către elevi a citirii, care este „baza învățământului”. Tot de aici aflăm și cum trebuie să citească tinerii școlari: „Cetirea se va face rar, tare, cu intonații, cu observarea punctuațiilor și rostirea cuvintelor întregi, auzindu-se bine finalele și articolul. Recomand multă silință”¹⁶.

Următorul proces verbal este de la 2 noiembrie 1878, când revizorul școlar consemnează privitor la prezența elevilor: „inspecând școla de băeți din cătuna Osoiu comuna Tomești am constatat: în cursul lunei septemvrie au frecventat 16 elevi; în octomvrie 21, care prezenți astăzi au fost 18.

Elevii înscriși în cataloage sunt 29 băeți și 5 fete, dintre care: 27 clasa I/3- II/ 2- III/ 2- IV/ 34- total”¹⁷. Se observă că „sala de curs trebuie podită cu scânduri pe jos”. Se pare că la această dată nu exista în școală nici măcar un clopoțel¹⁸. De asemenea, se atrage atenția învățătorului să nu mai lipsească de la ore, ceea ce nu este cazul la 3 februarie 1879, când acesta este „la postul seu”. Prezenți la această dată sunt 25 de elevi, care însă sunt foarte prost instruiți. „Cetirea” și gramatica (cu formarea propozițiilor și rolul subiectului și predicatului) nu sunt înțelese sau știute de elevi, motiv pentru care învățătorul este atenționat să depună pe viitor mai multă silință¹⁹.

La 24 septembrie 1879 sunt prezenți în școală 12 elevi din 39 înscriși în cataloage. Se pare că plângerile împotriva primarului comunei au avut efect, întrucât revizorul școlar menționează localul reparat și în stare curată, care, totuși, „trebuie ne aparat a se podi pe jos cu scânduri pentru a nu se face colb”. Tot acum se constată absența gardului școlii. Învățătorului îi este recomandat să înceapă „urmărirea părinților care nu-și trimit copii la școlă și aceasta cu începere de la 1-iu octomvrie”²⁰. La 22 octombrie 1879, același revizor școlar remarcă îmbunătățirea lecturii la elevii din Osoi. El afirmă cu această ocazie importanța cititului, zicând: „de la buna cetire se desvoltă inteligența copiilor și apoi progresul”.

La 21 decembrie 1894, inspecând școala, revizorul dispune închiderea acesteia „pe timp de o lună”, întrucât găsește elevi contaminați de scarlatină. Pe lângă acest fapt, este observată starea foarte proastă a localului, aflat într-o stare de curățenie „mediocră”. De asemenea, spațiul sălilor în raport cu numărul elevilor

este „cu totul insuficient”²¹. La 28 aprilie 1895 revizorul recomandă elevilor o „ținută cuviincioasă în bănci, și îngrijire de curățenia corpului, ce le văd negrijate”²². Tot de igienă ține și o altă sugestie a aceluiași revizor, de la 17 noiembrie același an: „să se procure de la școla de meserii din Bucium un...robinet”, pentru care „d-l învățător va mijloci la Primărie, și va raporta rezultat”²³. Însă aspectul cel mai neobișnuit este raportat la 29 mai 1896: „latrine nu sunt, așa că elevii depun materiile fecale în jurul școlei ceea ce infectează cerul, este de dorit a se face o latrină”²⁴.

Pentru începutul secolului trecut, condica de inspecții relevă și alte aspecte observate de revizorii ieșeni în această școală. În general, se remarcă starea foarte proastă a localului²⁵, care deși necesită urgente reparații, „e curat pe cât e posibil”²⁶. La 20 februarie 1902, revizorul notează în *Condica de inspecții*: „s-au luat măsuri pentru repararea conacului și sperăm că pentru anul școlar viitor să avem un bun local cu școală spațioasă”²⁷. Acest fapt s-a și întâmplat, întrucât la 28 ianuarie 1903, revizorul (un altul decât cel care inspecțase școala la 20 februarie 1902) notează în dreptul stării localului: „localul propriu de curând construit în bune condițiuni. Are 2 sale de clas, cancelarie și locuință bună pentru diriginte. Gardul grădinei școlare însă are nevoie de mari reparații”²⁸.

Un alt aspect relevat de *Condica de inspecții* este numele învățătorilor/învățătoarelor din școală. La 11 decembrie 1898 învățător era C. Morariu, care se pare că fusese și anterior cadru didactic aici, întrucât revizorul precizează: „D-l învățător C. Morariu care e numit din nou învățător în acistă cotuna (a se citi cătun, s.m.)”²⁹. La 22 septembrie 1899 învățător era același Ion Bunescu, care „își dă multă silință pentru a învăța elevii, și pune stăruință pentru popularizarea școlii”³⁰. Se observă că în această perioadă începe să fie atestat un al doilea învățător la Osoi, ocupând postul al doilea. La 25 noiembrie 1900 învățătoare era Eugenia Mardar(e)³¹, atestată și la 5 mai 1901³², 21 decembrie același an³³ și 20 februarie 1902³⁴. Ei îi urmează Lucreția Florescu, „învățătoare cu titlul definitiv”, care apare prima oară în actele școlii la 28 ianuarie 1903³⁵. La 30 mai același an e atestată ultima dată ca d-șoara Lucreția Florescu³⁶, însă se pare că nu a plecat din școală, întrucât la 23 septembrie 1903 apare ca d-na Lucreția Toma. Prin urmare, în intervalul 30 mai-23 septembrie 1903, Lucreția Florescu s-a căsătorit cu Ioan Toma, numit învățător al doilea la școala din Osoi în 1903. Ambii sunt atestați ocupând funcția de învățători până în preajma sfârșitului primului război mondial. Activitatea lor a fost apreciată în cuvinte frumoase de toți inspectorii școlari.

La 1 octombrie 1908 este creat al treilea post la școala din Osoi, ocupat tot atunci de d-na Maria Teodor³⁷, care „asistă

la prelegerile ținute de d-na Toma”, întrucât noua învățătoare „nu poate face prelegeri”³⁸. Se pare că nu a rămas prea mult timp ca învățătoare la Osoi, întrucât în 1910 este atestată ca ocupantă a postului trei „d-na Croitoriu”³⁹. Nici aceasta nu a rămas mult timp în noua funcție, în locul ei fiind numit în 1911 Ion Neculau, „învățător definitiv”⁴⁰, care va rămâne la Osoi pentru următorii cincisprezece ani. Cu ocazia înființării noului post, „s-a închiriat o casă în sat la depărtare de 100 de metri în condițiuni bune și în lipsă de alta mai conformă”⁴¹. Inspecând această clădire, revizorul Vas. T. Grigoraș, remarcă la 21/22 aprilie 1914: „e absolută nevoie a se construi încă un local cu două săli de clas(e)”⁴².

Procesul verbal încheiat la 20 februarie 1902 relevă câteva aspecte privitoare la proprietățile școlii. Aceasta dispune de 1 hectar și 125 de metri de teren, aflat în jurul școlii („conacului”), necesar pentru practica agricolă a elevilor. Totodată, se remarcă inexistența unei cantine, ori naționalitatea română a tuturor elevilor care frecventează școala⁴³.

Tot în perioada dinainte de primul război mondial a luat ființă în cadrul școlii din Osoi un cor vocal mixt. Alcătuit din peste 70 de persoane, elevi și adulți deopotrivă, acest cor a fost organizat și condus de dirigintele Ion Toma. Același inspector Grigoraș, prezent la Osoi între 21-22 aprilie 1914, aprecia activitatea corului, numindu-l „excelent”, și având „rezultate uimitoare”. Despre organizatorul acestuia, învățătorul Toma, inspectorul mărturisea că „are o gospodărie model și muncește cu un exces de zel în toate direcțiile, făcând cinste neamului și pentru care cu drept cuvânt i se cuvin laude”⁴⁴.

*

Un alt document privitor la școala din localitatea Osoi, aflat la Arhivele Statului din Iași, este un catalog care reflectă rezultatele obținute de elevi în semestrul al II-lea al anului școlar 1872 (Fig. 1). Întocmit de învățătorul Gh. Gardomescu, catalogul reflectă câteva aspecte extrem de interesante. În el sunt înscrși următorii 19 elevi:

1. Alecsa Vasile
2. Andreevici Vasile
3. Băbârcă Gheorghe
4. Botez Lazer
5. Beșleagă Gh.
6. Chipriean Vasile
7. Chiril Theodoru
8. Chiril Const.
9. Ciobanu Nicolae
10. Ciobanu Ion
11. Despea Const.
12. Danilescu Vasile
13. Duca Ghiorghe
14. Martin Gheorghe
15. Morarașiu Dimit.
16. Movilen Pavel
17. Sandu Petru
18. Tudor Alecsandru

19. Zipa Ion.

Născuți între 1858 și 1863 (cu siguranță data nașterii trecută în dreptul elevului Ion Zipa, fiul lui Alecu Zipa, nu poate fi 12 martie 1869, întrucât în dreptul vârstei este trecută cifra 10. Oricum, Ion Zipa nu putea fi elev în clasa I la doar 3 ani! În loc de 1869 ar fi trebuit scris 1862), în satul Osoi, elevii au fost înscriși la școală la vârsta de 7 ani (este cazul elevilor numerotați cu cifrele 13, 14, 16), 8 ani (aici se înscriu elevii numerotați cu cifrele 1, 4, 5, 6, 8, 11, 15, 18), 9 ani (elevii 2, 7, 12) și 10 ani (elevii 3, 9, 10, 17, 19). Un alt aspect interesant este „timpul intrării în școală”. În timp ce unii au început să frecventeze din septembrie (elevii 1, 9, 10, 15, 17, 18, 19), adică odată cu începerea anului școlar, alții au fost înscriși abia în octombrie (elevul numerotat cu cifra 8), noiembrie (elevul 16), decembrie (elevii 3, 4, 6), ianuarie (elevii 2, 7, 11), februarie (elevul 12), mai (elevii 13, 14), sau chiar iunie (elevul 5). Cel mai probabi, înscrierea periodică a elevilor se datora și presiunilor efectuate de autorități asupra părinților. Cu această ocazie aflăm și materiile de studiu ale elevilor: *Cunoașterea literelor, Silabisire, Citire, Scriere, Rugăciuni și Aritmetica*. Însă prima notă elevii o obțineau la *Conduită*.

În ceea ce privește absențele înregistrate de elevi, ele completează observațiile revizorilor școlari, care se arată nemulțumiți de absenteismul pronunțat al elevilor (uneori și al învățătorului!). Elevii au înregistrat între 21 de absențe (este cazul elevului cu nr. 7) și 99 (elevul cu nr. 19). Majoritatea dintre ei au fost absenți la examene. Doar trei din cei 19 (este vorba despre elevii 2, 4, 7) s-au prezentat la toate examenele. Alții, în număr de 10 (elevii 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 14, 16, 17) **nu s-au prezentat la niciun examen**. În privința notelor obținute, ele variază începând cu 2 și continuând până la 10 (care este acordată de 5 ori unui număr de trei elevi (la *Conduită* și *Cunoașterea literelor*)- elevii cu nr. 3 și 7 sunt singurii care primesc două note de 10)⁴⁵.

Pentru a nu depăși prea mult ceea ce mi-am propus să realizez, voi pune capăt investigației mele. Aspectele relevate privesc o perioadă mare de timp, suprapunându-se peste domnia primului rege al României, Carol I. Textul de față urmărește activitățile didactice și evoluțiile materiale din această instituție de învățământ, începând de la 1869 (data primului document păstrat la Arhivele Naționale din Iași), până în preajma declanșării primei conflagrații mondiale. Istoria acestei școli în perioada interbelică, o epocă complexă dar în același timp agitată, ar necesita o abordare separată, care să valorifice din toate punctele de vedere documentele păstrate. Textul de față încearcă o astfel de abordare pentru perioada dinaintea primului război mondial, deși sunt convins că izvoarele analizate vor

putea constitui pe viitor surpriza altor observații de aceeași factură.

Note:

1. Vălu Năstăsescu, *Istoria românilor. De la începuturi până astăzi, ediția a II-a revizuită*, cuvânt înainte de Prof. univ. Dr. Dumitru Ivănescu, Iași, Editura Spitu Haret, 2005, p. 156.
2. Informații despre acest personaj la Iulian Marcel Ciubotaru, *Contribuții la biografia poetului George Mărgărit*, material aflat în curs de publicare.
3. Arhivele Statului Iași (în continuare **A. N. I.**), Fond „Școala Rurală Mixtă Osoi Tomești, Iași, 1869- 1944”, Dosarul nr. 1, f. 1f.
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*, f. 1v.
6. *Ibidem*, f. 2f.
7. *Ibidem*.
8. *Ibidem*, f. 3f.
9. *Ibidem*, f. 3v.
10. *Ibidem*, f.4.
11. *Ibidem*, f.4v.
12. *Ibidem*.
13. Informațiile privitoare la învățătorii acestei școli mi-au fost furnizate de dna bibliotecară Petronela Șipoteanu, care a utilizat materiale donate bibliotecii din localitate de către fostul învățător, Gh. Scarlat. Mulțumesc și pe această cale pentru sprijinul acordat.
14. Vezi *Condica de inspecții*, cuprinsă în dosarul nr. 3, f. 15v. (observație făcută cu ocazia inspecției efectuată la 4 mai 1900).
15. *Ibidem*, dosarul nr. 1, f.5f.
16. *Ibidem*, f.5v.
17. *Ibidem*, f. 6f.
18. *Ibidem*.
19. *Ibidem*, f. 6v.
20. *Ibidem*, f. 7f.
21. *Ibidem*, Dosarul nr. 3, f. 3f.
22. *Ibidem*, f. 4f.
23. *Ibidem*, f. 5f.
24. *Ibidem*, f. 7v.
25. Acest fapt este observat la 6 aprilie 1899 (*Ibidem*, f. 12f.), 22 septembrie 1899 (*Ibidem*, f. 14f.), 4 mai 1900 (*Ibidem*, f. 15f.), 25 noiembrie 1900 (*Ibidem*, f. 16f.), 5 mai (?) 1901 (*Ibidem*, f. 17f.), 21 decembrie 1901 (*Ibidem*, f. 18f.), 20 februarie 1902 (*Ibidem*, f. 19f.).
26. Observație formulată la 21 decembrie 1901- *Ibidem*, f. 18f.
27. *Ibidem*, f. 19f.
28. *Ibidem*, f. 20f.
29. *Ibidem*, f. 13v.
30. *Ibidem*, f. 14v.
31. *Ibidem*, f. 16v.
32. *Ibidem*, f. 17v.
33. *Ibidem*, f. 18v.
34. *Ibidem*, f. 19v.
35. *Ibidem*, f. 20v.
36. *Ibidem*, f. 21v.
37. Vezi procesul-verbal de la 18 octombrie 1908- *Ibidem*, f. 31v.
38. *Ibidem*.
39. Vezi procesul-verbal încheiat la 30 martie 1910- *Ibidem*, f. 36v.
40. *Ibidem*, f. 38v.
41. *Ibidem*, f. 31f.
42. *Ibidem*, f. 42f.
43. *Ibidem*, f. 19v.
44. *Ibidem*, f. 42v.
45. *Ibidem*, Dosarul nr. 2, f. 1.

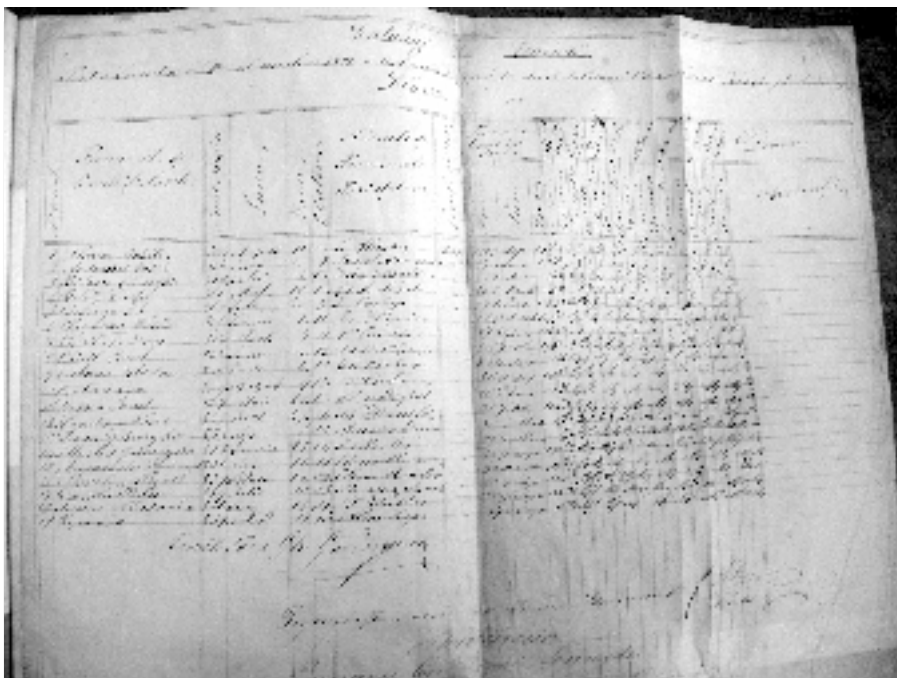

Fig. 1. Catalog pentru semestru al II-lea al anului școlar 1872, întocmit de învățătorul Gh. Gardomescu, pentru clasa I- A. N. I., Fond „Școala Rurală Mixtă Osoi Tomești Iași. 1869- 1944”, Dosarul nr. 2, f. 1.

În căutarea lui Ion Grămadă din România

Ion N. OPREA

Citesc „Revista Română” nr.2/2011, revista românilor de pretutindeni, editor: Astra – Despărțământul – Mihail Kogălniceanu, Iași. Din paginile ei, o autoare, Mario Grămadă din Canada, cu origine îndepărtată din Zaharești – Bucovina – România, strigă tuturor că de ani de zile își caută originea, familia, neamurile (p.20-21).

Fratele bunicului ei, refugiat în Canada, a fost Ion Grămadă, cel “care a murit ca un erou în 1917 și care a jucat un rol important la începutul secolului al XX-lea, în calitatea sa de conducător local” – scrie ea. Că „încercarea ei de a afla mai multe decât cele spuse de părinții ei, s-a dovedit dificilă și pentru că ei, în Canada, nu vorbesc bine limba română.

— Toată viața am fost curioasă să aflu despre Zaharești, Suceava, Bucovina, și despre România, cât și despre Ion Grămadă, despre familia bunicului meu – venit în Canada de la vârsta de 13 ani - și despre rudele care mai trăiesc acolo”, aprofundează ea căutările.

Tot cercetând ea, Mario Grămadă, a găsit că încă paisprezece membri ai familiei Grămadă sunt răspândiți în toată Canada, din Toronto până la Windsor, regiunea Ontario.

Dar, unde găsea ea date despre eroul Ion Grămadă? – a rămas ea în căutare. Prin internet a contactat departamente de cercetare, ziare, birouri guvernamentale, canale militare, dar fără a primi vreun răspuns de la cei cărora le erau adresate rugămintele (e-maiurile).

Dacă Ion Grămadă a fost un erou, de ce nu mi-a răspuns nimeni din România? De ce, îi întreb pe cei care nu îmi pot oferi niște răspunsuri? A fost uitat de toți?, – s-a întrebat ea pentru atâta și atâta oară.

Ajunsesese în 1997 și tot i se spunea că „se vor face cercetări.” Începuse să se descurajeze, când, iată, adaugă ea, un profesor de la Biblioteca Universitară din Iași, România, i-a comunicat că este expert în studiul personalității lui Ion Grămadă, că a scris numeroase eseuri și a conferențiat despre Ion Grămadă, informații pe care ea, căutătoarea, le va detalia în următorul articol despre Ion Grămadă.

Dar cum Mario Grămadă în finalul articolului ei promite că ne va vorbi despre cu totul altceva – experiența ei de tabără românească, că a dansat în costum popular și a cântat în cor, participând la ritualuri și activități bisericesti – mă grăbesc a-i comunica parte din sursa informațiilor pe care le caută – într-o carte

care îi era aproape: „Bucovina în presa vremii” editată de Edict, Iași, 2004 și reeditată la Editura PIM Iași în 2008, iar din 2011 și pe internet la „Corect books”...

Exemplare ale cărții din ultima ediție au fost dăruite de subsemnatul prin doamna Areta Moșu, președinte al Despărțământului „Mihail Kogălniceanu” Iași, românilor din Cernăuți, Herța, din Lunca, Fântâna Albă, Mahala, Ciudei, cu prilejul împlinirii a 90 de ani, când la 28 noiembrie 1918, Consiliul Național al Bucovinei hotărâ revenirea la România furată în 1774, acea parte de țară – Bucovina, moment sărbătorit și prin cartea reeditată.

Cartea „Bucovina în presa vremii” realizată prin consultarea publicațiilor editate în Bucovina – și în special la Cernăuți – în perioada 1811 – 2008, dovedește că în ciuda erorilor pe care le-au săvârșit nu numai comuniștii ci și alți acaparatori de pământuri românești - care au distrus documentele și arhivele - au fost și destui oameni de bine care le-au păstrat și protejat, acestea ajungând la cercetători și întocmitorii de cărți.

Dar iată câteva informații din cartea „Bucovina în presa vremii”, reeditată de Ion N. Oprea și ajunsă și la românii, chiar aflați temporar, în Canada (Constantin Clisu, profesor, Edmonton).

Ion Grămadă, născut la 3 ianuarie 1886, la Zaharești, județul Suceava, decedat la 27 august 1917, Cireșoaia, județul Bacău.

Vorbind despre „Deșteptarea”, foaia Partidului poporal național, Cernăuți, ianuarie 1904, se menționa: „La 1 februarie 1921, purtând nr. 1, anul III de la reparație DEȘTEPTAREA, gazetă pentru popor, avându-l pe I. Iacoban la pupitru, se adresa „dragilor și cinstiților săteni” – spunându-le că tinerii studenți din Societatea „Junimea” din Cernăuți scot gazeta pentru popor DEȘTEPTAREA pe care a înființat-o în 1907 Ion Grămadă, fecior de țaran din comuna Zaharești, mort pentru țară în războiul de la Mărășești, într-o bătălie cu nemții (vezi „Deșteptarea” lui I. Grămadă la capitolul reviste)”.

Și mai departe notam: (p.66) „În 1922 au apărut 11 numere (din „Deșteptarea”) iar în redacționalul din nr. 10 și 11 noiembrie-decembrie se comunica: „Redacția Deșteptarea aduce la cunoștință onorabililor cititori că „Deșteptarea” nu va mai apare!”

De acum erau cunoscute de către săteni numele publiciștilor Șerban

Grigorovici, dr. Vasile Gheorghiu, Adrian Olinic, Ștefan Năchescu, S. Silcovan, Ilie Dugan, Liviu C. Tcaciuc, Căpitan D.T. Răsteanu cu versurile „Dulce Bucovină”, le adusesese mereu în casă amintirea camaradului lor sublocotenent I. Grămadă, mort la Cireșoaia în 1917, în fruntea unității sale din Regimentul 8 Vânători, pe care o conducea la atac.:

„Unirea cea sfântă te cheamă-n livadă,

Ascultă cum buciume sună!

Feciorii ți-adună; te-ndeamnă Grămadă

Sositu-le-a ziua cea bună.”

Ziarul „Patria” care apare la Cernăuți la 2/14 iulie 1897, redacția în strada Domnească nr.35, în frunte cu dr. George Popovici și dr. Iancu cav. de Flondor, avea drept colaboratori pe Victor și Valeriu Braniște, A. Gherman, A. Berariu, Mihai Teleman, cultiva cu succes foiletonul literar la care colaborau nume precum N.Tcaciuc, **I.Grămadă**, Codreanu (Gh. Tofan), Ilie E. Torouțiu, Liviu Marian, T. Gârlă (Dim. Moldovan) (p.148 din cartea citată).

Referindu-mă la „Viața nouă”, organ politic național, Cernăuți, 1912, redam la pag. 184 din cartea „Bucovina în presa vremii”, parte din ceea ce publicase D.Marmeliuc în „Junimea literară nr. 1-3 /1936 în documentarul „Ion Grămadă scriitorul și luptătorul”:

„Temperament de luptător, Ion Grămadă se angaja la începutul anului 1914 ca redactor la *Viața nouă* unde

rămâne până după izbucnirea războiului. A scris aici articole de lămurire românească, politice, împotriva membrilor celui alt partid, cel democrat, ne-a cerut articole și nouă, lui Lițu și mie – și astfel am ajuns toți trei să fim denunțați chiar de șeful democraților dr. Aurel Onciu, ca iredențiști.

... Cât am stat la Cernăuți, o zi, m-am întâlnit cu Ion Grămadă. Era deprimat... Mi-a citit atunci articolul „Presa din România”, care avea să apară în „Viața nouă” din 30 august 1914.”

Și tot în „Deșteptarea”, gazetă pentru popor, redactată de un comitet la Cernăuți, noiembrie 1907, cu apariție la 1 și 15 stil nou ale fiecărei luni, editor și proprietar Societatea Academică „Junimea”, redacția și administrația, Cernăuți, Piața principală nr.3 (p.340 din cartea noastră): „O mână de tineri ne-am hotărât să scoatem o gazetă scrisă pe înțelesul tinerilor și să aducem lumină celor din întunericul de la sate.” Spunând cele de mai sus în „Un cuvânt către cititori”, redacția chema preoții și învățătorii să le dea țăranilor mângâiere sufletească, pe avocați să-i învețe pe cei înșelați de străini cum să-și caute dreptatea, doctorilor trupului să-i mântuie de boala sufletelor lor.

„Nețărmită sa iubire pentru țăranii l-a făcut pe Ion Grămadă ca imediat după întorcerea sa la Universitate să reinvie revista pentru popor „Deșteptarea” al cărui prim număr, redactat de Grămadă, apare la 16 noiembrie 1907 (Din „Ion Grămadă scriitorul și luptătorul” de D.Marmeliuc în „Junimea Literară” nr.1-3 (1936).

Adresată mai ales țăranilor „Deșteptarea” cuprindea materiale în consens cu așteptările cititorilor și le exemplificam detaliat.

În „Deșteptarea” nr. 16/17 din 1-15 iulie 1908, dar și în numărul următor, cititorii erau încunoștințați că fiind timp de vacanță, să-și trimită scrisorile pe adresa domnului **Ion Grămadă**, student, la Zărăști, poșta Liteni, Bucovina.

La 1 noiembrie 1908, în numerele 20 și 21 ale revistei „Deșteptarea”, după o muncă de un an, în editorialul „Cel din urmă cuvânt către cititorii noștri” se putea citi:

„Deșteptarea anunță că neprimind nici măcar o încurajare de la cei de la „Luceafărul Bucovinei” „cu toate că ne-am îndreptat cu toată omnia către ei, n-au vrut să știe nimic de gazetă, de care ei singuri spuneau că lucrul bun e și chibzuit și au hotărât să scoată altă gazetă pentru popor”, față de care „ne dăm la o parte, le dorim spor și ispravă iar noi punem jos această sarcină.”

Așa s-a terminat cu gazeta scoasă de Ion Grămadă, scriam la p.342-343. Iar

măi jos, în p.343, notam:

„În anul 1908, Societatea Academică „Junimea” a editat o revistă populară foarte bună și foarte potrivită pentru nevoile culturale ale țăranimii. Conducătorul acestei reviste populare a fost regretatul Ion Grămadă, fecior de țăran din Zaharești, care în marele război de unire a poporului român a murit moarte de erou” (redam ce scrisese Glasul Bucovinei în numărul său 606 din 7 ianuarie 1921). Dovadă că Ion Grămadă n-a fost uitat!

În nr. 1-2 ianuarie - februarie 1923, când Junimea literară reapărea, în editorialul intitulat „După nouă ani de zile”, întorcându-se cu 20 de ani, redacția reamintea despre timpul „când într-un cerc intim de prieteni luaseră hotărârea de a înființa în Cernăuți „Junimea literară”, revistă literară, științifică, la început, în 1904, editor și redactor responsabil lăncu I. Nistor, Societatea Tipografică Bucovina, în jurul ei grupându-se toți cei ce simțeau românește și știau să poarte condeiul: I.G. Sbiera, S.FI.Marian, V.Bumbac, T.V. Ștefanelli, C. Morariu, D. Dan, Sextil Pușcariu, care ajunsese chiar atunci urmașul lui Sbiera la Universitatea din Cernăuți, Constantin Berariu și Iorgu G. Toma, cărora li se „realiază și alții mai tineri ca Nicu Dracea, Taniu Dracinschi, Victor Morariu, G. Rotică, Vasile Viteșcu, Filaret Doboș, Al. Procopovici, **Ion Grămadă**, Tr. Brăileanu, D. Marmeliuc, Vasile Huțan, Ion Cocârlă, Vasile Grecu, Ion Bilețchi, Lascăr Luția și alții (p. 411 din cartea citată).

În Câmpulung Moldovenesc, pe strada Vornic Grigori Sabie, nr. 19, există locuința domnului Ion Grămadă, iar în ea există și funcționează „Muzeul etnografic „Ioan Grămadă”, care cuprinde peste 7000 de exponate adunate pe parcursul a peste 35 de ani, cu pasiune, de către soții Dina și Ion Grămadă.

Autodidact în muzeistică, ca și în literatură – este autorul a trei cărți „Întâmplări din viața unui colecționar”, „Întâmplări ce nu puteau fi uitate”, „Pelerin prin zestrea satelor câmpulungene”, toate la Editura Axa, Botoșani, 2007, 2008 și 2010 - Ioan Grămadă rămâne să ne confere sau nu, dacă provine, ori ba, din acea sămânță de moldovean sucevean de la Zaharești – Suceava – Bucovina din România.

...În prima lui tinerețe, pe când studia la Viena, Mihai Eminescu era un mare amator de farse, era și un bun prieten cu tânărul bucovinean Ion Grămadă, cu care stătea la gazdă la nemțoaica Frau Rose și, neavând destui bani spre a achita „Ospățul de pomină”, i-a

vândut pe ascuns pantalonii lui Ion Grămadă (Din Grigore Băjenaru „Mici povestiri despre oameni mari - Un ospăț de pomină!”

În prima lui tinerețe, pe când studia la Viena, Mihai Eminescu era un mare amator de farse, dar era și un bun prieten cu tânărul bucovinean Ioan Grămadă, cu care stătea la aceeași gazdă, la nemțoaica Frau Rose și neavând destui bani spre a achita Ospățul de pomină, i-a vândut pe ascuns pantalonii.” (Din Grigore Băjenaru „Mici povestiri despre oameni mari – „Un ospăț de pomină”.

Rețelele de pe internet furnizează un volum important de informații despre Ioan Grămadă: cronologie, satul natal, familia, personalitatea, războiul în care și pierde viața, opera literară, genealogia etc. Informații pe care Mario Grămadă, care-și caută originile, le poate accesa din Canada. Noi am venit doar cu completări din studii mai vechi, iar de pe Google vom folosi câteva imagini spre întregirea documentarului nostru.

Iată ultimele sale cuvinte însoțite de o fotografie militară:

1917, 27 august - Cade pe câmpul de luptă de la Cireșoaia, în timpul unui asalt al trupelor române. Rănit, ultimele sale cuvinte sunt: “Sergent Donose, ia comanda plutonului și du-l... înainte... tot înainte!”; este apoi secerat de o nouă rafală de gloanțe. Camarazii îl scot din linia focului, încercând să-l panseze și să-l transporte spre un punct sanitar, însă se stinge pe drum. Avea 31 de ani.

POLITICA ÎN FORȚĂ A FEMEILOR

Cleopatra-Mercedes RAVARU

Recent (martie 2011), Editura Polirom a adus în fața cititorilor o lucrare ce se voia apărută pe scena literaturii de gen românească – este vorba despre cartea doamnei Andreea Paul (Vass), **Forța politică a femeilor**, exemplu de echilibru manifestat atât în abordarea tematicilor de studiu (politici de gen național și internațional, domenii publice și viață reală, cu istoric personal la bază), cât și în acordarea de spațiu de exprimare atât pentru femeile, cât și pentru bărbații ce au avut ceva de menționat în legătură cu subiectul documentatului volum coordonat de autoare.

Că lucrarea prezintă opiniile unui număr de 74 de femei alături de doar 14 bărbați nu afectează, paradoxal, echilibrul de care vorbeam mai sus, în special datorită faptului că, fiind preponderent adresată doamnelor de succes ale politicii românești și ale diverselor domenii profesionale de etalare cu brio a calităților feminine, este logic ca un astfel de volum să cuprindă, în cea mai mare parte a sa, mărturiile acestor reprezentante ale neamului nostru, ministre, senatoare, deputate, eurodeputate, prefecte, primărițe, președinte de organizații de femei, dar și femei care fac performanță în diferite domenii de activitate și care, din varii motive, nu s-au implicat (sau au fost marginalizate) în viața politică.

Răspunzând setului de întrebări adresate de doamna Andreea Paul (Vass) („Cine sunt?”, „Când și cum m-am întâlnit cu politica pentru prima oară?”, „Care mi-a fost parcursul politic?”, „Care a fost cel mai dificil moment din viața mea politică?”, „Există vreo diferență între femeia implicată în politică și bărbații aflați într-o situație similară?”, „Cât de auzită este vocea femeii în politică?”, etc.), femeile chestionate și-au argumentat convingerile prin prisma experiențelor personale, pozitive sau negative, care le-au condus spre actuala poziție ocupată în spațiul public, și nu putem să nu cădem de acord că punctul de vedere spre care converg toate aceste mărturii se suprapune peste concluzia, susținută de statistici, a autoarei, și anume că „subreprezentarea femeilor în politică e doar una dintre părțile componente ale unei probleme mult mai mari: modul de selecție și de promovare a întregii noastre clase politice” (p. 8).

Faptul că ne aflăm pe locul al 93-lea (din 132) în lume în ce privește ponderea femeilor în Parlament și că, dintre cele zece Obiective de Dezvoltare ale Mileniului, nu reușim să-l îndeplinim pe cel cu numărul 3 – egalitatea de șanse pentru femei și bărbați, întăresc sus-amintita concluzie, în ciuda notei optimiste cu care autoarea încearcă să-și încheie extinsa analiză asupra gradului de implicare și reușită a femeii române în planul social (politic sau de altă natură).

Ce atrage la această lucrare este heterogenitatea opiniilor celor ce-au răspuns la apel, diversitatea părerilor și a căilor care-au condus la afirmare publică, aspecte ce dau realism și „viață” colecției de individe – indivizi chestionați și oferă o viziune tangibilă, „palpabilă”, asupra modului în care „mărimile” actuale ale scenei publice provin dintre noi și, sperăm, vin spre noi, cei din „talpa țării”.

Multe idei sunt interesante în această lectură dar, din nefericire, spațiul scurt al recenzării nu ne permite să le trecem pe toate în revistă. Ceea ce am remarcat, însă, ca un celebru fir roșu ce traversează și leagă ansamblul intervențiilor feminine, este preocuparea ca în planul realizărilor să figureze ameliorări ale problematicei din domeniile de interes maxim pentru societate, dar văzute nu cu ochiul rece al raționalismului afacerist, ci cu inima caldă a mamei, cu sensibilitatea generală a sufletului feminin: domenii ca Educația, Sănătatea, Protecția și Asistența Socială, etc. ocupă primul loc pe podium și abia apoi urmează domeniile ce accentuează mai mult pe bilanțul contabil și mai puțin (sau

chiar deloc!) pe formarea noastră ca indivizi responsabili, culți, dotați cu valori ne-consumatoriste, dornici de cunoaștere și de promovarea triadei bine-frumos-adevăr într-o lume măcinată de dubii și de goana după bani.

Trebuie să recunoaștem că nu negăm frumusețea teoriei din paragraful anterior (e și bună, și adevărată și, parțial, realizabilă, deoarece fiecare femeie, înainte de a fi politician, este fiică, soție, mamă), însă, așa cum susține Vasile Sebastian Dâncu (președintele Institutului Român pentru Evaluare și Strategie) în chiar paginile prezentului volum (pp. 316-317, mai precis), „nu avem alte dovezi că femeile ar face politica mai morală, mai angajată, mai pură, mai umană. Prostia și ticăloșia sunt egal partajate între sexe...Din nefericire, politica modernă face să se uniformizeze comportamentele pentru că este o politică bazată pe violență, pe agresivitate și pe competitivitate exagerată, valori mai degrabă masculine...Femeile care răzbat în politică sunt cele care se adaptează la acest stil de competiție...Femeile nu au ce face cu unda lor de lirism sau de emoție în competiția politică...Femeile care au ajuns în funcții nominalizate sau alese nu au ajuns acolo pentru că s-au comportat ca niște călugărițe sau ca niște asistente medicale.”

Trist, dar adevărat, din păcate, și indiferent cât de mult ne-ar place să afirmăm contrariul, nu putem să nu consultăm mass-media pentru a găsi nenumărate dovezi care vin în sprijinul constatărilor domnului președinte (al Institutului Român..., nu alt președinte!), dovezi care, în plus, depășesc ideea de sensibilitate nepotrivită și se centrează, în special, pe ideea de nepotrivire în genere (de ținută, de limbaj, de abordare eronată a problematicei, de valorizare a calității de femeie în dauna calității de profesionist, de cetățean – vezi cazul Elenei Udrea tricotând în emisiune ori plimbându-și pantofii cu toc-cui prin satele mocirlos-mlăștinoase, etc.), totul conducând, în ultimă instanță, la tradiția rolurilor de sex și a stereotipurilor.

Așa cum spune Aurora Liiceanu, doamnă de înaltă clasă și ținută morală, pe care o apreciem în mod deosebit, „dacă am dori să vedem mai multe femei în politică ar însemna ca ele să aducă în peisajul politic sobrietate și distincție, respect pentru cei ce le aleg și nu respect față de pulsuniile lor lumești. Iar acest lucru este valabil și pentru bărbați...” (pp. 251-252).

Volumul coordonat de doamna Andreea Paul (Vass) nu se mulțumește, doar, să enumere experiențele de viață ale româncelor de succes în plan politic și carieristic de orice fel, precum și opiniile-consecință ce decurg din aceste experiențe, ci apelează, în Epilog, la prezentarea unor materiale ce aparțin unor femei (Yesim Oruc, Viorela Rădoi, Gabriela Ilonszki, Oana Popovici) ce analizează inegalitățile de gen dintr-o perspectivă mai largă, integrând femeia din România în tabloul femeii internaționale sau aducând în atenția noastră statistici și biografii reprezentative, scheme electorale și studii de caz, toate deosebit de coerente și demne de adaptare (în particular ideea sistemului cotelor minimale de gen, credem noi).

Deși nu singura carte interesantă (dedicată feminismului în sens larg și femeilor românce - și nu numai! – în sens restrâns) din literatura de specialitate apărută în țară, volumul coordonat de doamna Andreea Paul (Vass) cucerește prin originalitatea abordării unui subiect destul de spinos (încă!) în prezent, prin calitatea și diversitatea opiniilor exprimate din nenumărate puncte de vedere și perspective, prin oferirea unei viziuni actualizate la zi, putem spune, asupra stadiului de afirmare a femeilor din (și în!) România și, nu în ultimul rând, prin modalitatea, lipsită de presiune, de tratare a unei tematici sufficient de dificile încât să reprezinte o provocare la studiu și dezbateri.

Stroe-Vasilache – aplauze

Stroe și Vasilache, Lache-Lache

Ion N. OPREA

La Editura „24 de ore”, Iași, 2011, Eugen Stroe, fiul cunoscutului N. Stroe, cel care în vestiții ani interbelici a format legendarul cuplu de comici „Stroe - Vasilache”, care a descrețit mult timp fruntea românilor de toate vârstele și din toate straturile sociale, și-a lansat volumul „Stroe-Vasilache – Aplauze”, prezent la Târgul de carte Libris-Iași 2011 – 11 V-20 V, 2011.

Este vorba de o carte ca o poveste pe care a scris-o, în notele sale extinse de N. Stroe și pe care a redactat-o acum fiul – Eugen Stroe, regizor.

Cum l-a cunoscut pe Vasilache, povestește însuși N. Stroe: La Parcul Oteteleșeanu, loc predestinat marilor succese tronau în acest locaș al artei, doi creatori ai operetei românești – Leonard și Maximilian. „La Parcul Oteteleșeanu am jucat și eu în „tură” cu V. Maximilian, Nora Piacentini, Brună, Fori Eterle. La un moment dat a fost nevoie de un pianist care să acompanieze din culise. Fori Eterle a adus un băiat care s-a recomandat V. Bazil. Apoi am aflat că, de fapt, se numea Vasilache, dar își schimbase pentru scenă numele în Bazil. El mai mult ne distra pe noi, actorii, în pauzele dintre spectacole. Stăteam cu toții în jurul pianului, în culise, și-l admiram cum imită din colțul gurii saxofonul, trompeta, banjoul. Eram fermecați cu toții de muzicalitatea lui și de perfecțiunea imitațiilor. Am intrat cu el în vorbă imediat. A doua zi, Nora l-a invitat la noi acasă, pe strada Regală, în Casa Vizanti, la etajul V, unde tocmai cumpărasem un pian. Aici s-a născut cuplul Stroe și Vasilache. De cum ne-am văzut singuri și la pian, în fața entuziasmatei Nora, ne-am dat seama că nu numai vocile ni se potrivesc dar și că sufletește locuim pe aceeași stradă. Era prin anii 1931-1932.”

Era timpul când România era „grânarul Europei”, când petrolul băltea în exuberantul pământ al României, când Bucureștiul era numit pe bună dreptate „Micul Paris”. Ajuțați de profesorul Mugur, director de programe la Radio, tatăl marelui regizor de teatru Vlad Mugur, care i-a încurajat să debuteze la Radio într-o emisiune de duminică.

– Ce-ar fi să cântăm duminica la prânz? – au zis ei profesorului.

– Ar fi bine, dar la ora asta nu avem buget – a răspuns profesorul.

– Nu-i nimic, noi cântăm gratis!

Și au cântat duminica la ora două la prânz! Au început timizi cu : „Alo, alo! Aici e radio, Stroe și Vasilache, Lache, Lache!”...

La sfârșitul emisiunii, crainicul și regizorul Constantin Moruzan i-a întâmpinat și le-a spus în dulcele grai moldovenesc: „Bravo, bre! A fost ceva nou, cu sfârșială și cu lipici. Să știți că voi doi o să vă lipiți de microfon...”

De la ferestre și de la balcoane, tineri și bătrâni, fetele și băieții le-au strigat: „Lache, Lache!” iar alții: „Alo, alo, bravo!” – semne că spectacolul plăcuse.

Încurajați și însoțiți de Isaiia Răcăciuni, s-au dus să-i mulțumească profesorului Alexandru Rosetti care lucra la „Fundatia Regală Carol al II-lea” împreună cu Isaiia Răcăciuni, fratele lui N. Stroe, căruia îi fuseseră recomandați, și-i încurajase, mulțumindu-i. Acesta i-a primit și le-a spus: „Voi sunteți o pagină nouă în umorul românesc, atât în conținut, cât și în formă. Așa cum se face mereu aici la „Cultura Națională”, când Isaiia îmi recomandă tot felul de scriitori tineri necunoscuți, care devin mai toți celebri, tot la fel văd că procedează și cu voi.”

În viitorul lor credea și genialul Sică Alexandrescu, care a înființat atunci un cerc artistic unde se jucau cărți, ruletă și era organizat și un program de imitații la care erau prezenți Stroe și

Vasilache. „Vasilache imita tot felul de instrumente și pe celebri actori ai vremii: Toni Bulandra, Iancovescu, Timică. Imitațiile noastre făceau un mare succes clubului și erau o primă propagandă pentru Stroe și Vasilache”, spune actorul.

După vreo cinci ani, Sică fiind plecat în străinătate, ne-a trimis o carte poștală, iar la locul destinatarului a scris: „Stroe și Vasilache - România.”

Când s-a întors în țară i-a întrebat:

– Ei, ați primit cartea poștală?

– Sigur că da!

– Asta a fost cea mai bună dovadă că sunteți celebri, i-a încurajat el.

Cartea „Stroe-Vasilache. Aplauze”, ca și un spectacol comemorativ „N. Stroe”, organizat la Teatrul „Constantin Tănase”, de către fiul lui Stroe, Eugen Stroe, sosit anume cu familia din Israel, el însuși actor și regizor de profesie, au fost și rămân un succes. La spectacol au fost prezenți cei care l-au cunoscut în tinerețea lor pe N. Stroe sau chiar au apucat să cânte și să joace alături de el. Mulți dintre aceștia dar și alți iubitori i-au cumpărat și îi citesc cartea...

Atât spectacolul, cât și cartea sunt documentare dar au și mare valoare morală și profesională...

Să ne reamintim...

Vasilache la masa de lucru

*

Într-unul din spectacolele de la Grădina Colos, Vasilache apărea în proaspătul șlagăr al lui Ion Vasilescu „Suflet candriu de papugi”. Scena, spune Stroe, era jucată de patru haimanale. Toți își cântau tristețea. Toți erau triști, în afară de Vasilache, care râdea mereu. Optimismul săracului. Fără text, Vasilache domina sala.

Într-una din cronicile apărute la acest spectacol se scria că Vasilache fusese Chaplinian.

În seara aceea când l-a văzut, Stroe nu s-a putut duce să-l felicite. A mers acasă (juca la Cărbuș) și i-a scris rândurile:

Dragă Vasilache,

Am fugit de la spectacolul de la Cărbuș și am venit să te văd.

Interpretarea ta este ceva nou. Genial. Muzica maestrului Vasilescu capătă o dimensiune nebănuită. Când te vede publicul râzând, e cuprins de emoție și simte lacrima în ochi. Bravo, Vasilache! Este o creație care nu se va uita.

Admiratorul și prietenul tău,

Stroe

*

Pentru că nu era vremea filmărilor, ce să facă? „Venituri de la moșie nu ne veneau... pentru că nu aveam nici o moșie și atunci ne-am aruncat în acceleratul pentru Iași, cu destinația Hârlău, unde aveam solicitări pentru un spectacol.

Hârlău, localitate mică și încântătoare, cu iz de poveste și vin de Cotnari. Sala de spectacole cât o cutie de chibrituri. La spectacol se înghesuie 1000 de oameni. Cei care nu au mai apucat să intre în sală, au ocupat locuri în afara ei, adunați în jurul gemulețelor laterale.

Stroe și Nora Piacentini la 20 de ani

Cum s-a ridicat cortina, cei de la gemulețe le-au deschis cu forța și au început să arunce cu bani pe scenă. Ne-am uitat mirați, dar ei ne-au strigat: „Noi plătim! Noi plătim!” Și au mai aruncat o serie de monede. Și așa a început spectacolul într-o veselie nebună. Atmosfera spectacolului o susțineau cei de la geamurile laterale. Ei râdeau la toate poantele. Ei dădeau tonul. A fost o seară rară.

Niciodată nu am înțeles ce înseamnă expresia: „un vin să-l tai cu cuțitul!” La Hârlău am înțeles din plin. La o cârciumă din micul orașel, după spectacol, am fost invitați la un „pahar de vin”. Acolo am descoperit că la fiecare masă se aflau salatiere compuse din două recipiente legate între ele, unul pentru ulei și unul pentru oțet, care aveau înscrise pe ele numele Stroe și Vasilache. Erau creația Fabricii de ceramică din localitate. Cum la masă tocmai sosise un platou plin cu ardei copti, a început o ceartă între mine și Vasilache: „Dă-mi-l pe Stroe!” „Ba eu îl iau pe Stroe! Ia-l tu pe Vasilache!”

Apoi a venit „vinul”, care era un fel de marmeladă. De Cotnari. Vechi de... Dumnezeu știe câți ani! Am băut un păhărel și încă un păhărel. La un moment dat s-a făcut târziu și am dat să plecăm. Ne-am ridicat de la masă și am căzut înapoi pe scaune. Parcă nu mai aveam picioare... Am înțeles ce înseamnă un „vin să-l tai cu cuțitul!”

Și cum Alhambra își încheia stagiunea, noi am luat un buchet de flori de liliac în mână și ne-am urcat cu bobinele filmului „Bing Bang” sub braț, într-un vagon de tren cu direcția „celelalte orașe” ale țării.

Primul popas: Craiova! „La Craiova pică rouă, „Banu' Mărăcine”...

Craiova, un oraș cu o veche reputație, cu o mișcare teatrală, cu un Teatru Național propriu, cu o galerie de artiști valoroși, cu mișcări muzicale însemnate, cu viața ei romanțată, cu Parcul Bibescu, împreună cu lacul și bărcile lui, alături de compozitorul Ion Vasilescu și de poeta Coca Farago, la care am băut o cafea poetică stropită cu vorbe de duh.

Craiova avea de toate, dar mai ales un public receptiv, entuziast, care știa să rădă cu poftă. Reacțiile la filmul nostru au fost extraordinare: „Uite-l pe Stroe! Bravo, Bravo, Lache!”

Spectacolul oferit de noi „pe viu” după film avea loc în condiții foarte elegante, cu scenă mare și reflectoare”. Câteodată la Craiova aveam și câteva clipe să vedem ce se mai joacă prin oraș. În acele zile se juca spectacolul „Craiova în pijama”.

Acolo am descoperit o fată foarte talentată care se numea Agnia Bogoslava. Vasilache și cu mine eram de-a dreptul entuziasmați de ea și tocmai în perioada aceea căutam actori noi pentru spectacolul pe care îl pregăteam în București. Am fost să o vedem de mai multe ori, ca să ne convingem mai bine cât de bună e.. Am vorbit ce-am vorbit, am oftat ce-am mai oftat, că vorba aia, eram băieți tineri, și ne-am înțeles ca în toamnă să ne vedem la București...”

*

„Într-o zi suntem chemați de urgență la Palatul Regal. Acolo, un general ne anunță că trebuie să plecăm a doua zi la Sinaia, la Castelul Peleş, să jucăm la ziua de naștere a regelui Mihai. Ni s-a comunicat că regele dorește neapărat ca Stroe și cu Vasilache să apară în spectacol la castel.

Dimineața la ora opt eram deja în drum spre Sinaia. În tren am avut bucuria să ne întâlnim cu marele actor Iancu Brezeanu, actorul preferat al marelui Caragiale și creatorul celebrului personaj „cetățeanul turmentat” din comedia „O scrisoare pierdută”. Brezeanu, cu o mutră disperată, ni se plângea că statuia care i-a fost ridicată în Sinaia, orașul lui de baștină, fusese mutată dintr-o piațetă într-un parc...

Din glumă în glumă cu marele Brezeanu, iată-ne ajunși la Sinaia. Am ajuns la poarta Castelului Peleş. Doi puști cu un geamandan mare: Stroe și Vasilache. Colonelul Gonțescu ne-a primit ca pe niște adevărați prinți. La ora trei trebuia să apărăm în spectacol în fața regelui.

Un salon de recepție imens, cu oglinzi de cristal și candelabre somptuoase, fusese transformat pentru noi în cabină pentru actori. La acest spectacol în mica sală din castel, regele Mihai, pe atunci încă elev de școală, își invitase toți prietenii și colegii de școală.

Când am intrat în scenă a fost o adevărată manifestație. Iar la final, pur și simplu, nu am fost lăsați să ieșim din scenă. Undeva în spatele sălii, neobservat de nimeni, Regele Carol al II-lea supraveghea discret serbarea.

După terminarea numărului, ne-am întors la cabină să ne schimbăm. Tocmai eram amândoi în chiloți, că ușa se deschide și în prag apare unul din mareșalii palatului, impozant, cu uniformă de paradă, cu zeci de decorații și fireturi, cu cască de dragon și salutând ca la 10 Mai, cu voce de tunet, ne spune: „Majestatea Sa și Marele Voievod de

Alba-Iulia țin să vă mulțumească, domnilor Stroe și Vasilache, pentru admirabilul spectacol!”

Noi doi, derutați, numai în chiloți, am luat poziția de drepti, am salutat militărește și am mulțumit mareșalului. După câteva minute am realizat în ce situație comică eram. Am răs până la București. Palatul ne-a pus la dispoziție o limuzină Packard, cu șofer, iar drumul de la castel până la gară a durat doar un minut. Ni se făcuse rău din cauza vitezei.

Seara am ajuns la timp la spectacolul la „Majestic” la „Tic, Tic, Tic”. Prima scenă: Stroe și Vasilache intră pe scenă și dau mâna

Nunta anului: Tanți Căpățână și Vasilache

prietenește. Și în acea clipă amândoi ne-am revăzut în chiloți în fața mareșalului la castel. Ne-a pufnit râsul atât de tare, încât a trebuit să ieșim din scenă...

„Bucureștiul râde, Bucureștiul cântă”...

Eram în turneu la Focșani și sala era aproape goală.

Impresarul local vine la noi în cabină și jenat ne explică:

– Nu vă supărați că sala e goală. Dar astăzi au loc 20 de nunți în Focșani... Lumea e ocupată... cadouri... și s-au vândut puține bilete...

La care Antonescu Cărbuș se scoală și spune:

– Ehehe! Peste douăzeci de ani o să spună mirele: mai bine mă duceam la Stroe și Vasilache decât să te iau pe tine!

„A început un răs teribil, noi ne-am înveselit, ne-am remontat iar spectacolul s-a jucat superb. Așa sunt actorii... Din nimic se dezumflă, tot din nimic se entuziasmează. Dar Stroe și Vasilache nu se dezumflă. Respiră adânc și merg înainte...”

... Banca Stroe și Vasilache dăduse faliment. Vorba calculului: Ce ne facem, nea Cutare? Bate vântu-n buzunare!

Trebuie să adunăm comitetul de administrație la Vasilache acasă, pe Aleea Sevastopol. Vasilache a băut două cafele, eu am băut două cafele, coana Ruxandra, mama lui Vasilache, a băut și ea o cafea și ședința s-a deschis:

Situația financiară clară: 2000 lei și zero bani! la cuvântul coana Ruxandra: „Eu zic să lăsăm gluma și voi doi să vă luați geamandanul cu cele două fracuri care au scăpat de foc și să plecați într-un turneu de refacere prin țară.”

Afișul acestui turneu l-am conceput la același „consiliu”: Întorși dintr-un mare turneu la Paris – primul spectacol la Bârlad cu Stroe și Vasilache.

Biletele se vindeau la domnul Braunstein și chiar s-au vândut toate iar colonelul Coca Boteanu a pregătit o masă cum numai el se pricepea: : invitații la masă pe dreapta, iar nepoții pe stânga. Să vezi râsul lumii: căci nepoții se rugau de cei poftiți să le dea și lor ceva de mâncare. Acesta era obiceiul colonelului Boteanu, cel mai primitiv om de la Bârlad. Totdeauna când poposeam prin Bârlad eram luați pe sus și duși la ospitalierul colonel.

...”Încurajați de succesul de la Bârlad, am pornit-o spre Tecuci.. Negăsind o sală potrivită, am nimerit la o grădină de vară. Era plăcută dar mai neplăcut era faptul că era plină de lume. (Cea mai frumoasă sală de teatru este cea plină). Succesul a explodat de la începutul seriei dar foarte curând, dintr-un parc alăturat, un cor de măcăit de rațe a început să ne bruienze spectacolul. La un moment dat nu se mai auzea ce vorbim de atâta măcăit. Am chemat agentul teatral, l-am trimis să liniștească rațele, „Tăceți din gură că a venit Stroe și Vasilache de la Paris! Liniște, că vă bag în sac!” Dar ele nimic: mac, mac, mac!

Stroe și Vasilache.

Era o gălăgie că nu se mai putea ține spectacolul. Noi cu improvizatii, am început să facem lumea să creadă că așa e spectacolul. În culise, în câteva minute, am compus câteva versuri retorice la adresa rațelor pe care le-am declamat cu gravitate pe

scenă:

„Cum rațe amărâte, de aici de la Tecuci,
Venim tocmai din Franța, în smoching și papuci
Și voi în loc cu surle aici să ne primiți,
Veniți aici la teatru ca să ne măcăiți?
Mac! Mac!Mac!

Și Vasilache se repede odată, își face un muț în frunte și începe o imitație de rață enervată. La un moment dat, rațele s-au liniștit și spectacolul s-a încheiat cu aplauzele entuziaste ale publicului. Am mai fost în multe orașe dar așa colaboratori, așa rațe, n-am mai găsit!”

A venit anul 1940, anul calvarului pentru evrei. În ziua de 29 august 1940, printr-un ordin de la direcția teatrelor, semnat de Ion Marin Sadoveanu se spunea clar: Stroe și Vasilache nu mai joacă împreună! Au fost chemați la autorități și li s-a citit ordinul în clar.

– Dumneavoastră puteți da orice ordin vreți, dar eu nu joc fără Stroe! Am onoarea să vă salut! – a spus Vasilache.

După Vasilache a făcut același lucru și Stroe:

– Am onoarea să vă salut!

A ieșit în stradă, unde pe Stroe îl aștepta Vasilache.

– Cum m-a văzut, m-a luat la braț, eu l-am strâns cu căldură și Vasilache m-a

întrebat:

– De ce îți bate inima așa de tare?

– Așa-mi bate mie când sunt lângă un om adevărat!

Și au plecat veseli ca și cum nu se întâmplase nimic.

În acea perioadă au fost vremuri grele și pentru Constantin Tănase.

Forțat de împrejurări, „l-a dat afară din teatru” pe Stroe – dar cu vorba. În realitate a continuat să-i trimită lună de lună salariul care era bunicele. În plic, prin cucoana Virginica, soția sa. Stroe colabora mai departe în calitate de cupletist și textier, dar sub pseudonim.

Așa și-au petrecut viața de teatru împreună, până în primăvara lui 1944 când la un bombardament, Vasile Vasilache născut prin părțile Hușilor, și-a găsit sfârșitul.

În ziua operației, Stroe a fost în apropierea spitalului unde opera profesorul Bagdasar.

– Am simțit nevoia ca să-i vorbesc: Dragă Vasilache! Nu pleca! Nu mă părăsi!.

Dar nu l-a mai auzit. Vasilache, Lache, Lache plecase!

S-a dus și s-a oprit la cimitirul Bellu.

La 5 octombrie 1944 s-a deschis stagiunea Teatrului „Atlantic”. În seara aceea, Stroe a urcat pe scenă prima dată fără Vasilache.

Profesorul Mugur, cel care le întinsese o mână în 1930 la Radio București, îi trimisese scrisoarea:

Dragă Stroe, sunt lângă tine și te înțeleg. Când va bate gongul și vei fi din nou pe scenă, nu vei fi singur. În dreapta ta se va afla mereu o umbră: Vasilache. Și ea va fi mereu prezentă. De aceea eu vă urez la amândoi succes. Lui Stroe și lui Vasilache...”

Și cât a mai trăit Stroe, mereu a intrat în scenă împreună – Stroe și Vasilache, Lache, Lache!

O LUCRARE INEDITĂ DIN PERIOADA INTERBELICĂ: „MONOGRAFIA ȘCOALEI STĂNIȚA, JUD. ROMAN (1936)”

Irina-Elena BOLDUR
Dimitrie-Ovidiu BOLDUR

Transcrierea, editarea și publicarea unor lucrări inedite pot aduce, pentru publicul larg, informații necunoscute din viața comunităților locale. Apariția articolului „Un document de arhivă inedit: Monografia satului Stănița, jud. Roman (1936)”¹, ne oferă șansa publicării unei a doua monografii, referitoare la originea și evoluția școlii din același sat. Transcriem și acest document inedit, cu titlul: „Monografia școlii Stănița, jud. Roman (1936), de V. Leahu”:

„Într-o poziție destul de frumoasă, din marginea unei păduri, proprietatea episcopiei Sf. Spiridon din Iași, se află satul Stănița; iar drept în centrul acestui liniștit sat, se găsesc cele două focare – școala și biserica – singurele care se străduesc să răspândească lumina binefăcătoare a credinței și culturii. Dacă rolul bisericii este de a răspândi și menține vie credința, apoi rolul școlii primare este cu mult mai greu. Ea este chemată să îndrumeze primii pași spre cultură, tuturor cetățenilor, să pregătească pe om în orice direcție. În această privință, D-II. C. Petrescu² spune: „Rolul școlii primare este să pregătească nu pe omul unei profesii, ci pe omul întreg, care să răspundă necesităților vieții cu toate înfățișările ei, variate și multiple” (Conf. ținută la radio, 27-III-1932.)

Într-o măsură oarecare, astăzi se poate atinge această imperioasă cerință. Școala trecutului însă, avea de întâmpinat multe piedici, izvorâte din vitregia vremurilor. Datorită acestora, școala din Stănița a avut și ea multe de suferit, până ce a ajuns în starea actuală.

Înființată în anul 1883, luna Decemb. în 14 zile, are 53 de ani de rodnică existență. Mai înainte de această dată, școala fusese în satul Poenile-Oancei, de unde a fost desființată, din lipsă de frecvență. Relativ la Înființarea șc. Stănița, se găsește o singură adresă, prin care primarul comunei anunță pe învățator despre aceasta, trimițându-i tot odată și lista copiilor, obligați de a o frecventa. Lista aceasta cuprinde 55 copii. Îndată ce a fost primită de învățatorul de atunci, a fost cu grijă verificată, găsindu-se că numai 50 din ei ar putea fi obligați. Începându-se cursurile la 14-XII-1883, lăsa f. mult de dorit frecvența, lucru ce l-a pus pe gânduri pe neobositul și vrednicul învăț. Gh. Lupașcu, primul al acestei școli, care a pornit la lucru, în mod cu totul serios.

Din primul raport, adresat autorității șc. superioare (Revizoratul șc. al circ. Bacău-Roman) se vede starea deplorabilă în care s'a deschis această școală, cum și slaba ei frecvență. Extrag din acest raport următoarele:

D-lui Revisoriu școlariu.

Școala din com. Stănița districtului Romanu s'a deschis la 14 a corenteii. Mobilieru lipsesce cu desăvârșire. Elevii în timpul clasului stau pe scaune parte și parte în picioare. Numărul copiilor aflați în comună cu etatea cerută de a frecventa școla sunt în număr de 50 și frecventeză 12 regulatu. Respectuosu vă facu cunoscută această spre convenita regulă.

– Învățătoru Gh. Lupașcu.

Frecvența era în descreștere mereu, iar școala era amenințată a se desființa. Aceasta l-a determinat pe învăț. Lupașcu să se adreseze și autorităților județiene, cari aveau o covârșitoare influență în mersul învățământului. Cu durere în suflet și animat de cele mai înalte sentimente patriotice, s'a adresat prefecturei, subprefecturei, în cuvinte mișcătoare, făcând apel și la sentimentele de buni români ale șefilor acestora. S'au dat în consecință ordine primarului să ia măsuri, pentru ca școala să poată funcționa în bune condițiuni. Toate însă au rămas fără rezultatul dorit, după cum reese din adresele: Nr. 4 din 16 Oct. 1885; – Nr. 6 și 7 din acelaș an. Prin raportul Nr. 10/1885, adresat Reviz. școlar arată din nou situația, specificând intervențiile făcute. Nici o îmbunătățire! Toate aceste nu l-au descurajat pe vajnicul apărător al școlii, ci mai mult, l-au întezit la muncă. Se adresează din nou primarului local. Își pune însă tot sufletul spre a-l convinge despre rostul școlii și înalta ei menire. Pe înțelesul său îi arată marea răspundere ce o are. Și pentru a se putea constata, câtă bază punea acest vrednic învățator, în ridicarea poporului și a țării prin școală, voiu reda iarăși parte din această adresă către primar. Iată ce-i scria:

Nr. 16

1885, Noembrie 23.

D-lui Primariu din com. Stănița,

Dela redeschiderea școlii din astă comună, subsemnatulu

prin nenumărate stăruinți pot a zice atâtu verbale cât și înscrise am cerut, v'am rugatu ca se populați școla cu copii. Pentru acesta în multe rânduri, amu fostu nevoitu de a vă aduce contrăvă chiar ordinele D-lui Subprefectu respectiv; dar toate aceste au fostu considerate ca zădărnici, ca nisce vorbe góle, mai știu eu, póte chiar ca nisce năluciri pentru D-vóstre.

D-le Primariu, această patentă nepasare din parte-vă, îmi dá cea mai ferma convingere că Dv. nu numai că nu sunteți convingși de necesitatea înstrucțiunei pentru țáranu, dar că Dvs. sunteți principalulu Elementu ce vrojiți a întuneca școla. Aceasta nu numai că e tristu din parte-vă, dar o faptă îngrozitoare, strigătoare până la ceruri. D-le Primariu, școla sátească în timpulu de față, nu mai este o instituțiune de aceea, căria să-i dai importanța cea mai din urmă și după placu; ea este instituțiunea (așezământulu) acela, căria de cătră societatea cultă i se dá cea mai capitală importanță în ori și ce momentu și cu drept cuvântu, merită aceasta, căci ce póte fi mai plăcutu, mai frumosu, mai delicatu și când o țérá póte să fie mai tare în lăuntru și mai respectată în afară decât atunci, când fiii ei ce constituie baza, țéranulu, va fi un omu onestu, moralu, muncitoru, supusu, patriotic cu unu cuvânt adevărat productulu alu școléi...

Apoi D-le Primariu, pentruca școla sátească să producă astfelu de oameni, nu numai să cere învățatoriu iscusitu, capabilu și devotatu, dar să ceriu și ajutore puternice acelu învățatoriu. D-le Primariu, dacă lumesce nu este altă ceva ce se vă póta întreba pentru școlá, apoi gândiți-vă că odată sufletește aveți să fiți întrebați. (După ce arată numeric câți copii vin regulat, cum și alte neajunsuri, zice mai departe): sármană scólá!! sármane învățatoriu!!! sármană și nenorocită tinerime!!! – Iată D-le, neglijența Dvs. ce ráu aduce, aduce ráulu acelu capitalu, de a tãmpi mintea și perde timpulu tineretulu acela, ce vroesce a se lumina, ce vroesce a se deda binelui, ce vroesce a și alunga ignoranța din sufletu. – Veți fi responsabilu dacă nu în lumea aceasta dar în cea viitoare. Mă ráservu însă a vă declara pe conștiința și ónore ca aceasta este ultima și cea mai ultima mea stăruință ce v'o facem pentru popularea școléi cu toți copiii înscrși în catalóge și dați pe listă de Dvs.

(Urmează încheierea și semnătura.)

Se pare că această însuflețită adresă, a pătruns în sufletul „D-lui Primariu”, căci cercetând mai departe dosarele și registrele, se constată că parte din lipsurile de care suferea școala, au fost înlăturate, iar frecvența, deși câte puțin la început, totuși cu timpul a început a fi bună. Școala a început a funcționa în condiții bune. Interesul a luat locul nepăsării; dragostea de școală a luat locul ignoranței. Același Primar, care era obligat să facă parte din comisia de examinare a elevilor, deși el semna cu sigiliu propriu, neștiind carte, aduce prin procesele verbale, elogiul „învățătorului”, pentru munca depusă și roadele obținute.

În expunerea de motive, prezentată corpului legiuitor în 1924, relativ la unificarea învățământului primar³, Domnul Ministru al Instrucțiunii, Dr. C. Angelescu, spune: „Orice reformă valorează atâta, cât valorează cei îndatorați s'o aplice, și atât cât aceștia sunt la înălțimea cerințelor vremii și-și dau seama de importanța misiunii și îndatoririlor lor. Legile, regulamentele, programele, toate mijloacele de învățământ, nu pot da nici un rezultat dacă lipsește factorul dător de viață: învățatorul”.

Această maximă a fost aplicată în mod îmbucurător și la școala Stănița, căci activitatea rodnică desfășurată de învăț. Gh. Lupașcu, sufletul depus de acesta, a servit ca viu exemplu pentru cei care au urmat după el, deși poate de unii într-o măsură mai mică. Toți însă au contribuit la ridicarea morală și materială a satului „prin școală”. Numele învățătoarelor și învățătorilor ce au funcționat la această școală, dela înființare până azi, este specificat în tabloul alăturat,

Tabel de pers. didactic al șc. Stănița dela înființare până azi.

Nr. crt.	Numele și	Gradul	Timpul servit.
1.	Gh. Lupașcu	Prov.	dela inf. până la 1 iulie 1888.
2.	Ștefan Anastasiu	Supl.	15 oct. 1888 p. la. 15 oct. 1889.
3.	I. Gheorghiu	Prov.	15 oct. – 15 Noemb. 1889.
4.	Const. Carp	II	15 Noemb 1889 – 1 Iunie 1894.
5.	Elena Pelin	Supl.	1 Iunie – 1 Decembrie 1894.
6.	Eugenia Moldovanu II		1 Dec. 1894 – 1 Dec. 1895.

7.	Const. Carp.	Def.	1 Dec. 1895 – 1 sept. 1928.
8.	Ana C. Carp.	Supl.	Cu întrerupere în mai m. ani șc.
9.	Al. Bontaș	II	28 Martie – 12 Aprilie 1927.
10.	Elena Carp	Prov.	1 sept 1920 – 1 sept. 1922 și 12 Apr. – D-na căp. Petrescu 1 Iunie 1926.
11.	Idem	Def.	12 aprilie – 28 Maiu 1927.
12.	Natalia Teodoru	Supl.	1 sept. 1918 – 1 ian. 1919.
13.	Vasile Leahu	P. D. Gr. II.	1 S. 1928 p. azi cu 1 lună întrp.
14.	Eugenia Grigore	Prov.	1 Sept. 1928 – 1 sept. 1929.
15.	Th. Ionescu	Def.	1 Sept. 1929 – 1 sept 1931.
16.	Iulia I. Leahu	P. și D.	1 Sep. 1931 – 1 sep. 1932 și 1 sep 1934 – până azi.
17.	Leontina Rusu	P. D.	1 Sep. 1932 – 1 Sep. 1934.
18.	Nic. Tarsichi	Supl.	1 ianuarie – 1 Sep. 1934.
19.	Ioan Leahu	Gr. II.	1 Sept. 1934 până azi.

Școlarii. Dela înființare, timp de 18 ani, numărul școlărilor a variat între 30 până la 50 anual, pentruca începând cu anul 1901, să treacă de 80. Astăzi școala numără 136 școlari, cu frecvență f. regulată, împărțiți pe cele 3 posturi câte are școala.

Aportul de intelectuali, pe care școala l-a adus țării, este destul de frumos, față cu populația satului. Toți aceștia sunt astăzi în slujba neamului. Afară de un perceptor și un notar – ambii pensionari – această școală a format și a dat directive la un număr de: 3 licențiați, 2 ofițeri activi, 3 învățători și ofițeri rez., 2 învățătoare, 1 preot, plus alți funcționari pela C.F.R. (unul șef de gară), armată, comptabili, cântăreți bis, ș. a.

Unul dintre învățătorii școalei, care a muncit pe tărâmul școlar

în acest sat 38 ani, dând rezultate care-i fac cinste, este D-I C. Carp, actualmente învățător pensionar.

Restul elevilor au devenit harnici și pricepuți agricultori sau meseriași, spre cinstea școalei și a satului.

Vasile Leahu – Stănița. "

Două monografiile aparținând unui dascăl format în mediul pedagogic interbelic, sub puternica influență a școlii sociologice a timpului respectiv. Ambele au rămas trei sferturi de veac în „sertarele cu amintiri” ale unuia dintre discipolii merituosului învățător Vasile Leahu⁵. Prin publicarea lor, aducem un prinos de recunoștință aceluia Om care, astăzi, nu mai este printre noi...

Note:

1. În *Elanul. Revistă de cultură*, nr. 107, Bârlad, februarie 2011, p. 8-9.

2. A fost, alături de Simion Mehedinți, Dimitrie Gusti, Petre Andrei și alți mari cărturari ai vremii – un reprezentant important al mediului universitar românesc din secolul al XX-lea, impunându-se în pedagogia românească ca promotor al „școlii active”. Din 1992, Biblioteca Centrală Pedagogică din București îi poartă numele.

3. Până în momentul de față nu am reușit, din documentele vremii, să identificăm numele acestui „Primariu”.

4. *Legea pentru învățământul primar al statului și învățământul primar normal* (cu *Expunere de motive* prezentată Corpurilor Legiuitoare de Dr. C. Angelescu, ministrul Instrucțiunii Publice, București, 1925, în *Monitorul Oficial*, 24 iulie 1924, p. 8602-8614), lege care a fost votată la 26 iulie 1924.

5. Mulțumirile noastre se îndreaptă către fostul învățător și director al Școlii din Stănița – Petru M. Gheorghiu – cel care ne-a pus la dispoziție forma originală a celor două monografii.

SIMPOZION CULTURAL - ISTORIE ȘI SPIRITUALITATE LA ROȘIEȘTI

Nicolae IONESCU

În Duminica Mare numită și a Rusaliilor, în ziua de 12 iunie 2011, Primăria comunei Roșiești în colaborare cu Academia Rurală Elanul, Muzeul „Ștefan cel Mare” și Centrul Județean Pentru Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui a organizat un simpozion reușit cu tema de mai sus, în cadrul acțiunilor prilejuite de *Ziua Satului*, aflată la a-VII-a ediție. Într-adevăr, comunitatea locală a fost în sărbătoare, cei aproape 3700 de săteni participând la diferite activități din acea zi, a Pogorării Sfântului Duh, când este și hramul Bisericii Satului. Experiența acumulată de edilii comunei și-a pus amprenta, autoritățile reușind să atragă sponsori atât de necesari, în vreme de criză, la o manifestare complexă cu reverberații culturale și spirituale de anvergură.

Simpozionul despre care o să insistăm mai jos, a precedat Sărbătoarea Satului și a avut loc în frumosul Cămin Cultural intitulat, de curând, la inițiativa consiliului local, Nicolae Bagdasar, acesta fiind un fiu al acestor meleaguri și filosof de talie internațională. Cuvântul de deschidere a aparținut primului gospodar al comunei, Constantin Postolache care a subliniat importanța manifestărilor ce se vor desfășura în acea zi, inclusiv acest simpozion, aflat la cea de-a doua ediție. S-a relevat efortul comun al administrației locale de a realiza asemenea acțiuni de anvergură. Lucrările simpozionului au fost conduse de renumitul etnograf, profesorul Dan Ravaru, care a evidențiat importanța așezărilor rurale din zonă sub aspect istoric și etnografic, Roșieștii, dând mari personalități culturii naționale.. Domnul Ravaru în intervenția sa a subliniat importanța Zilei Pogorării Sfântului Duh asupra Apostolilor și întemeierea Bisericii Universale, cât și impactul acestei sărbători religioase în mentalul colectiv. Au urmat expunerile în ordine cronologică, intervenții începând cu preistoria, când la Roșiești, în 1920 a fost descoperită o mandibulă a unui elefant fosil cunoscut sub numele de *Mammuthus Trontherii* care a fost necercetat aproape 80 de ani, cum menționa în intervenția sa, Laurențiu Ursachi de la Muzeul „Vasile Pârvan” din Bârlad. O altă comunicare pe probleme arheologice a fost cea a învățătorului Marin Rotaru-președintele *Academiei Rurale Elanul - Giurcani* care în cercetările sale de pe raza comunei, împreună cu profesorul doctor Cristian Onel, au relevat importanța unor situri arheologice descoperite din culturile neoeolitice, îndosebi, Stoicani-Aldeni. Informații interesante despre Veniamin Costachi, renumitul mitropolit de pe aceste locuri, au fost oferite de doctorul în istorie, Laurențiu Chiriac. Redăm câteva dintre ele, asupra personalității complexe a acestui mare ierarh al Episcopiei Hușilor în anii 1792-1796 și al Bisericii Ortodoxe Române. Realizările sale au avut în vedere unele lucrări de reparație și înnoire a bisericii

episcopale, care sunt amintite de o inscripție în piatră fixată astăzi deasupra intrării în pridvorul sfântului lăcaș, la dreapta pisaniei rămasă de la Ștefan cel Mare: „S-au înnoit această sfântă biserică de Sfinția Sa Kir Veniamin Costachi, episcopul Hușului la anul 1793”. La fel ca și alți episcopi, acesta a făcut danii către biserică. În 1796, în urma morții episcopului de Roman, Antonie, episcopul Veniamin este mutat la Roman. Veniamin a lăsat episcopiei Hușilor o Evanghelie îmbrăcată cu argint și un policandru de alamă¹.

Marele mitropolit Veniamin Costachi a fost unul din cei mai renumiți ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române. El a păstorit eparhiile din Moldova cu o rară dăruire de sine, timp de o jumătate de secol (1792-1842). A fost mare cărturar, ierarh plin de curaj, neobosit traducător de cărți, ctitor de școli și biserici, părinte sufletesc al Moldovei, ales slujitor al Bisericii lui Hristos, dascăl, sfetnic și călugăr devotat.

Mitropolitul Veniamin s-a născut la 20 decembrie 1768, în satul Roșiești-Fălciu, din părinți credincioși – Grigorie Costachi și Maria Cantacuzino. De altminteri, această localitate a mai dat două personalități remarcabile culturii românești, din secolul XX, *frații Bagdasar*, Dumitru-medic și Nicolae-filosof (n.n.). Din cei cinci frați ai înaltului prelat, patru au îmbrățișat viața călugărească. Cel dintâi, Matei, a fost mare postelnic. Al doilea frate, Constantin, s-a făcut călugăr, primind numele de Chesarie. Al treilea copil, Vasile, a ajuns vestit mitropolit al Moldovei. Al patrulea, schimonahia Elisabeta, a fost stareță în Mănăstirea Agapia 32 de ani. Ultimul frate, Șerban, a fost consilier al mitropolitului Veniamin, călugărindu-se cu numele de Sofronie.

De mic, copilul Vasile a fost dat să învețe carte la școala de la Mănăstirea Sfinții Trei Ierarhi din Iași. La vârsta de 15 ani este luat de episcopul Iacob Stamati ca ucenic la Episcopia Hușilor. După un an, în 1784, este călugărit cu numele de Veniamin. În anul 1788 este hirotonit diacon și luat ca slujitor la Catedrala mitropolitană din Iași. După încă un an este făcut preot și numit mare eclesiarh. Avea numai 20 de ani. În același an, 1789, este numit egumen la Mănăstirea Sfântul Spiridon din Iași.

În anul 1793, arhimandritul Veniamin este ales și hirotonit episcop la Huși de părintele său duhovnicesc, mitropolitul Iacob Stamati. Deși avea numai 24 de ani când a urcat treapta arhieriei, de la început s-a dovedit un bun cărturar și un adevărat păstor al turmei lui Hristos. În noiembrie 1794 este trimis ca delegat al mitropolitului la înmormântarea Cuviosului Paisie de la Mănăstirea Neamț.

La 1 iunie 1796, după patru ani de păstorie la Huși, tânărul vlădică Veniamin trece ca episcop la Roman, unde păstorește încă șapte ani.

Aici fondează un spital, o farmacie și plătește din fondurile Episcopiei un doctor pentru bolnavi. Totodată, face ordine în rândul clerului bisericesc.

La 10 martie 1803 mitropolitul Iacov Stamati, venerabilul său părinte duhovnicesc, trece la cele veșnice. După câteva zile, episcopul Veniamin Costachi este ales mitropolit al Moldovei. Multe și grele au fost necazurile abătute asupra marelui mitropolit, dar mult mai numeroase și vrednice de pomenit au fost realizările sale, atât pe tărâm duhovnicesc și ecleziastic, cât și pe tărâm cultural, social și patriotic.

În toamna anului 1803 înființează Seminarul de la Mănăstirea Socola, primul seminar de preoți din țara noastră. Tot atunci trimite doi fii de preot, Petru și Gheorghe Asachi (ultimul, întemeietor al învățământului din Moldova și al ziarului „Albina românească”- n.n.), la studii peste hotare; întemeiază numeroase mănăstiri și schituri din eparhie; susține zidirea din nou a zeci de biserici la orașe și la sate; dă noi așezăminte pentru marile mănăstiri: Neamț, Secu, Agapia și Văratec; hirotonește în eparhie numai preoți cu seminar și statornicește să se facă botezul copiilor prin trei scufundări în cristelniță, iar nu prin turnare, cum greșit se făcea până atunci în unele zone.

În anul 1833 începe construcția monumentalei catedrale mitropolitane din Iași. Totodată, contribuie direct la înființarea Academiei Mihăilescă din capitala Moldovei și a mai multor școli publice cu predarea în limba română. Face numeroase vizite canonice la biserici, mănăstiri, școli, îndeosebi cele de seminar.

Dar activitatea cea mai vrednică de amintit a mitropolitului Veniamin Costachi a fost cea de traducător și tipăritor a numeroase cărți patristice și de ritual. În această privință rămâne fără egal în istoria Bisericii moldovene. Cele două tipografii, întemeiate de el la Mănăstirea Neamț și Mănăstirea Sfinții Trei Ierarhi din Iași, cu greu reușesc să tipărească cele aproape 150 de titluri de cărți originale și traduceri din limbile greacă și slavonă, făcute de el și de „dascălii” de la Neamț. Pe lângă grija întregii Eparhii a Moldovei și Sucevei, mitropolitul Veniamin a scris șapte lucrări originale și a tradus 32 de cărți de mare importanță dogmatică, morală, hagiografică și istorică.

Între anii 1808-1812, mitropolitul Veniamin se

retrage din scaun la Mănăstirea Neamț, unde traduce și tipărește *Viețile Sfinților*. Apoi se reîntoarce iarăși la păstoriții săi. În anul 1821, din cauza răscoalei eteriste, trăiește un timp la Colincăuți, peste Prut. În ianuarie 1842, după 50 de ani de rodnică slujire arhierescă, se retrage definitiv la Mănăstirea Slatina, unde își continuă viața de rugăciune și vasta activitate de traducător, pentru hrana duhovnicească a poporului nostru..

La 18 decembrie 1846, mitropolitul Veniamin Costachi în vârstă de 78 de ani moare, fiind înmormântat ca simplu monah la Mănăstirea Slatina. După patruzeci de ani, la 30 decembrie 1886, osemintele marelui ierarh au fost strămutate la Iași și așezate în catedrala ctitorită de el și terminată de mitropolitul Iosif Naniescu. De numele marelui prelat se leagă începuturile Academiei Mihăilescă, ale celei de Arte Fumoase și chiar ale Muzeului de științe naturale din capitala Moldovei, a afirmat în încheierea expozeului său, directorul Muzeului Județean de Istorie, Laurențiu Chiriac.

Despre familia Bagdasar a vorbit prof. dr. Nicolae Ionescu. La începutul intervenției sale, a evidențiat că astăzi Casa Domnului care este Biserica, când instituția din comună își serbează hramul, își dă mâna cu această Casă a Culturii, unde se comemorează importante momente din istoria locală, cum au fost și frații Bagdasar, Dumitru și Nicolae. Ei descind dintr-o familie numeroasă. Amândoi au făcut studiile liceale Bârlad, la Gheorghe Roșca Codreanu, cea mai vche instituție de învățământ mediu de pe raza județului Vaslui, întemeiată în 1841. Primul dintre ei, Dumitru Bagdasar, a absolvit Facultatea de Medicină și primește o bursă în SUA, împreună cu soția sa, Florica, de origine aromână, unde întâlnește mari personalități ale medicinei mondiale. Se reîntoarce în țară și este medic pentru puțin timp la Jimbolia și Cernăuți. Ajunge prin concurs în București și operează pe creier alături de George Marinescu, fiind unul dintre elevii acestuia. Întemeiază un spital de neurochirurgie în București și activitatea sa în acest domeniu va fi continuată de C. Arseni, după 1990, renumitul spital va purta numele acestor eminenți chirurghi. Frații Bagdasar au fost oameni de stânga, dar nu în sensul dat de comuniști, ci ei s-au aplecat asupra celor săraci, a țăranilor, muncitorilor, a categoriilor sociale, afectate de război, de foamete și nemulțumite de politicianismul burghez.

Celălalt frate, Nicolae Bagdasar, a fost un eminent filosof și după 1948 a deținut importante demnități științifice, fiind unul dintre coordonatorii principali ai Dicționarului Enciclopedic Român apărut în anii 60 ai secolului trecut. A murit în 1971, anul acesta împlinindu-se 40 de ani de la trecerea sa la cele veșnice. Soția lui Dumitru Bagdasar a fost prima femeie ministru din istoria țării și în calitate de ministru al sănătății, Florica Bagdasar, a fost membru în delegația română condusă de Gh. Tătărescu care a participat la Conferința de Pace din 1946 ce hotărâ noua ordine mondială după război. Florica Bagdasar a militat pe lângă diferite organizații umanitare, cum a fost organizația „Salvați Copiii”, pentru a sprijini populația din Moldova afectată de seceta cuplă din anii 1946-1947.

Despre academicianul Dumitru Bagdasar a vorbit și profesorul Gh. Clapa din Bârlad, subliniind rolul regretatului profesor Traian Nicola în relevarea contribuției personalităților tutovene la afirmarea culturii naționale prin monumentala sa lucrare în șase volume, publicată cu sprijinul Primăriei Bârlad. Domnul profesor Clapa a evidențiat contribuția lui Dumitru Bagdasar la reorganizarea sistemului sanitar după război, în calitate de ministru al sănătății în guvernul procomunist, condus de dr. Petru Groza.

La această manifestare științifică a luat cuvântul și cunoscutul numismat Costel Giurcanu – președintele Societății de Numismatică – Filiala Bârlad care a subliniat importanța studiului monedelor din zonă. Cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la înființarea Filialei Bârlad s-a bătut o medalie jubiliară care a fost acordată în acest cadru festiv domnului Marian Rotaru, președintele Academiei Rurale Elanul pentru contribuția remarcabilă la afirmarea culturală a zonei. Pe marginea expunerilor au luat cuvântul Teodor Pracsiu care a relevat probleme actuale ale culturii și societății românești, cât și poetul Ioan Măcnea care în intervenția sa a subliniat procesul de depopulare și dispariție a satelor din zonă. Domnul consilier local, Dorel Moraru, a arătat dorința localnicilor de a valorifica tradițiile locale.

Simpozionul a fost onorat și de prezența vicepreședintelui Consiliului Județean Vaslui, prof. Corneliu Bichineț, care în cuvântul său a arătat importanța acestor manifestări și a sprijinit ideea lansată de d-l Giurcanu de a se marca așa cum se cuvine vestigiile istorice din județ, așa cum s-a făcut cu mănăstirile din județ. De altminteri, instituțiile de bază ale comunei Roșiești poartă numele unor personalități de prestigiu cum ar fi: Școala din Roșiești-Veniamin Costachi, dispensarul numele lui Dumitru Bagdasar și Căminul Cultural – Nicolae Bagdasar.

În **concluzie**, simpozionul cu tema „*Istorie și spiritualitate la Roșiești*” desfășurat în noua clădire a Centrului Cultural, într-o atmosferă deosebită, a fost o reușită, lucrările manifestării culturale beneficiind de excelențele condiții oferite de autoritățile județene și locale.

Notă:

1. Melchisedec Ștefănescu, *Chronica Hușilor și a Episcopiei cu asemena numire*, București, 1869, p. 122.

Număr apărut cu sprijinul Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui

e-mail: revistaelanul@gmail.com

<https://sites.google.com/site/elanulvs/>

Redacția (tel.: 0235-436100)

Redactor șef: Marin Rotaru

Redactor-șef adjunct: Cristian Onel

Redactori corespondenți:

prof. univ. Vlad Codrea, Univ. “Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca

prof. univ. dr. Ștefan Olteanu, București

Laurențiu Chiriac, Vaslui

Dan Ravaru, Vaslui

Ion N. Oprea, Iași

Simion Bogdănescu, Bârlad

Serghei Coloșenco, Bârlad

Mircea Coloșenco, București

Laurențiu Ursachi, Bârlad

Teodor Hardon, Rânzești

Florin Varvara, Sărățeni

Sorin Langu, Galați

Ciprian Toderășcu, Găgești

Tehnoredactare: Bogdan Artene

Tipar: SC Irimpeș SRL Bârlad

ISSN: 1583-3593

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor aparține, în exclusivitate, autorilor.

Când istoria miroase a tei

Val ANDREESCU

Miercuri, 29 iunie, odată cu Hramul satului Bursuci, atunci când locuitorii acestei localități încărcată de istorie prăznuiesc pe „Sfinții apostoli Petru și Pavel”, în același loc plin de iarbă verde, de săteni și de oaspeți ai lor, de invitați și de ...nedescrișul miros de tei, s-a desfășurat un spectacol de mare amploare, devenit o longevivă tradiție locală al cărui răsunet a trecut peste marginile județului Vaslui.

Tradiție, Istorie și modernism, bucurie, muzică și joc, așa poate fi caracterizată ediția din acest an, a XIV-a, a „Festivalului teiului”, din comuna Epureni, localitatea Bursuci. Experiența echipei de la conducerea Primăriei, a primarului, viceprimarului și a unor consilieri locali și-a spus și de această dată cuvântul, organizarea excelentă a fost apreciată la scenă deschisă.

Nimic nu a lipsit acestei sărbători importante pentru oamenii locului, cei care trecând prin această criză nemiloasă au atâta nevoie de un strop de bucuri și de căldură sufletească.

Din ce în ce mai puține sunt comunele vasluiene care la astfel de sărbători mai organizează câte un simpozion științific, istoric, literar, etc. Și în acest an, comuna Epureni, primarul care este un om cult și un împătimit de istorie, a organizat un simpozion de înaltă ținută științifică și nici nu putea fi altfel devreme ce s-a organizat de către prestigiosul for numit Academia bărlădeană și moderat de către prof. dr. Elena Monu, președinta acestei instituții de cultură din Bârlad. Au participat personalități marcante ale Istoriei și Culturii din județul nostru: prof. dr. Elena Monu, prof. dr. Laurențiu Chiriac, ing. geolog Laurențiu Ursachi, prof. Oltea Gramaticu, înv. Marin Rotaru, prof. dr. Cristian Onel, prof. Costel Giurcanu, ing. Cezar Crăescu, cadrele școlare!

Prin cuvinte calde, primarul Constantin Onica a deschis lucrările acestui simpozion care a adus date noi și a făcut lumină în ceea ce privește istoria acelor locuri. Președintele Academiei Bârlădene a prezentat un moment în memoriam, Ioan Mancaș, fost director al Muzeului Județean Vaslui, trecut prematur la cele veșnice. S-a ținut un moment de reculegere.

„Noi, organizatorii simpozionului de astăzi, coordonați de Primăria comunei Epureni, am convenit ca genericul manifestării să fie „Cetățuia” de la Bursuci, în contextul evenimentelor din vara anului 1711”. Doresc să mă rezum la personalitățile de la Bursuci din iunie-iulie 1711. Voi vorbi despre Lupu Costachi. Fiii lui Gavriluță Costachi trăiau la acel an la numai 500 de metri de locul în care ne aflăm, acolo unde sunt ruinele „Cetățuiei” Bursuci. Protagonistii evenimentelor iunie-iulie 1711 de la schitul fortificat Bursuci sunt membri ai cunoscute familii boierești Costachi”, a afirmat prof. dr. Elena Monu.

Au fost prezentate importante lucrări și referate despre istoria zonei. În v. Marin Rotaru a prezentat un istoric al cercetărilor care s-au ocupat de acele locuri și a numit vestigiile istorice descoperite. **„Aceste locuri au fost cercetate, de-a lungul timpului, de numeroși cercetători arheologi din România. În anul 1950 se fac săpături la Bârlălești-sat timp de două săptămâni, cercetare reluată de reputatul Ghenuță Coman. Au fost cercetate 27 de stațiuni arheologice în care sunt 40 de puncte arheologice”,** a spus în v. M. Rotaru.

Documentat, cult și cu căldură au vorbit prof. dr. Laurențiu Chiriac, director al Muzeului Județean Vaslui, prof. dr. Cristian Onel și prof. Costel Giurcanu, cel care a adus și elemente de numismatică și medalistică ce se referă la comuna Epureni. **„Una din acele medalii m-a făcut să vin la Bursuci, este vorba de medalia care marchează aniversarea a 500 de ani**

de atestare istorică a comunei Epureni. Vă arăt și o insignă din 1993 cu aceeași temă”, a afirmat prof. Costel Giurcanu.

În cadrul simpozionului de la Bursuci a fost semnalată apariția unui volum important pentru iubitorii și cercetătorii de istorie, volum care vorbește despre înalte personalități vasluiene, membri ai Academiei Române.

„Permiteți-mi să semnaliez apariția unui volum, din păcate postum, cu autorii Ioan Mancaș și Liviu Marchitan, al II-lea volum care prezintă academicienii vasluieni. Acest volum prezintă academicienii vasluieni care nu neapărat s-au născut la Vaslui dar care sunt legați de Vaslui prin activitatea lor prolifică, prin studii, oameni care au marcat istoria și civilizația României”, a afirmat, printre multe altele, prof. dr. Laurențiu Chiriac, director la Muzeul Județean Vaslui.

În final, putem spune că Simpozionul a fost o mare reușită intelectuală, sperând în reeditarea unor astfel de acțiuni în anii următori.

Vară

Neculai I. ONEL

Printre crestele de munți
Vântul suflă imn de țară,
Iar printre brazii falnici și tăcuți
S-aude fâlfâit de păsări care zboară.

Din munți, printre stâncile abrupte
Curg lacrimi curate ce ies din izvoare.
Turme de oi cu ciobanii în frunte
Se-ndreaptă spre șesul cel mare.

La margini de pădure privești cerul senin
Și ceața plutind peste văi.
Pe drumuri zărești secerătorii care vin
Ca să așeze recolta în clăi.

E pace, e Rai pe pământ
Și peste tot e cald și lumină
Privirea se umple de păsări și cânt
Atunci când se lasă seara deplină.